

FRIHET OG MULIGHETER FOR ALLE

VENSTRE

INNHold

Frihet og muligheter for alle	3
Hvordan løser vi klimakrisen?	4
Landet som går foran og viser vei	5
Ta vare på naturen vår	6
Frihet til å reise grønt	8
Hvordan skaper vi framtidens grønne arbeidsplasser?	11
Grønn og rettferdig skattepolitikk	12
Kapital for at gode ideer skal kunne vokse seg store	12
Enda grønnere norsk industri	13
En enklere hverdag for norske bedrifter	13
Flere norske produkter ut i verden	14
Grønn og nyskapende matproduksjon	14
Hvordan ruster vi oss for fremtiden?	16
Mer frihet og kvalitet i opplæring	17
Mer frihet i høyere utdanning	20
Hvordan sikrer vi alle muligheten til å leve trygge liv?	23
Rettferdig og human rettsstat	25
Frihet stopper ikke ved Norges landegrenser	28
Hvordan gir vi alle friheten til å delta i samfunnet?	30
Et mer fleksibelt arbeidsmarked som gir alle en sjanse	31
Kultur og idrett skal være åpent for alle	33
Vi feirer mangfold og inkluderer alle	35
Et åpent og demokratisk samfunn med plass til alle	37
Hvordan sikrer vi personvernet vårt i en digital hverdag?	39
Digitalisering som styrker personvernet	40
Hvordan sikrer vi velferdssamfunnet for fremtiden?	42
Mer ansvarlig pengebruk	43
Hvordan løser vi internasjonale utfordringer sammen?	44
Internasjonalt samarbeid	45
Norges spesielle rolle i nordområdene	47

1 FRIHET OG MULIGHETER FOR ALLE

2 Frihet handler både om frihet i hverdagen og om å gi folk reelle
3 muligheter i livet, å skape forutsetninger for at alle kan leve liv på
4 sine egne premisser. Det handler om friheten til å ta den utdan-
5 ningen du ønsker, til å starte den bedriften du brenner for, til å
6 leve det familielivet du ønsker.

7 Vi er den første generasjonen som opplever klima-
8 forandringene, og den siste som har muligheten til
9 å stanse utviklingen. Vår frihet må ikke gå på be-
10 kostning av våre barn og barnebarns. Derfor er kli-
11 makampen vår aller viktigste utfordring. Den løser
12 vi bare i fellesskap, og bare i samarbeid med andre
13 land. Venstre har vist at vi kan kutte utslipp. Sam-
14 men kan vi løse vår tids største frihetskamp.

15 Koronapandemien har vist oss hvor utsatt vår
16 åpne verdensorden er. Vårt svar på dette er
17 mer samarbeid, ikke mindre. Pandemien har
18 truffet helsesystemet og økonomien vår tungt
19 og de neste fire årene må vi svare på disse ut-
20 fordringene. Derfor satser vi på næringslivet,
21 på nyskaping og kreativitet.

22 De neste fire årene vil være avgjørende i kli-
23 makampen og for norsk økonomi. Er vi oss selv
24 nok, eller skal vi tørre å ta sjansen, satse og
25 løse de utfordringene vi står overfor i felles-
26 skap? Dette programutkastet er et svar på hva
27 vi mener er de viktigste utfordringene sam-
28 funnet vårt står overfor de neste fire årene, og
29 hvordan vi bør løse dem.

30 Dette er et førsteutkast og vi har derfor ikke
31 synliggjort diskusjoner i komiteen. Dette gjør
32 vi for å ikke legge føringer på partiets diskus-
33 joner. Vi har heller ikke tatt stilling til temaer
34 som etter planen skal behandles i prinsipppro-
35 grammet.

36 Liberal hilsen

Sverre Steen

³⁷ HVORDAN LØSER VI KLIMAKRISEN?

38 **Menneskeskapte klimagassutslipp varmer opp jorden. Resultatet er tydelig**
39 **både hjemme og ute. Flere naturkatastrofer og ekstremvær, ekstreme ses-**
40 **onger med store svingninger. Hver dag går nye dyre- og plantearter tapt. Vi**
41 **løser heller ikke klimakrisen uten å ta vare på naturen. Venstre har kuttet**
42 **utslipp i fire år. Det viser at det er mulig og at politikken virker. Nå vil vi**
43 **mer, og raskere!**

44 **LANDET SOM GÅR FORAN OG VISER VEI**

45 **Klima- og miljøutfordringene kjenner ikke landegrenser. Vi må løse dem i felles-**
46 **skap.**

47 Den viktigste internasjonale avtalen for å løse klimautfordringene er Parisavtalen, verdens bind-
48 ende klimaavtale der flere land ble enige om å redusere egne utslipp. Vi vil at Norge skal leve opp
49 til sin del av avtalen. Derfor vil vi redusere klimautslipp med minst 55 prosent innen 2030. I 2050
50 vil vi at Norge skal fjerne like mye CO₂ fra atmosfæren som vi slipper ut.

51 Et kraftig verktøy for å omstille økonomien til en grønn framtid er avgift på utslipp av CO₂. Vi vil
52 fortsette en gradvis opptrapping av CO₂-avgiften, slik at vi reduserer CO₂-utslippene og når kli-
53 mamålene våre. For å få til det må avgiften gjelde for alle sektorer. På enkelte områder bør vi finne
54 løsninger for å kompensere der dette er nødvendig for å oppnå utslippskutt.

55 Vi vil styrke klimaloven ved å lovfeste at regjeringen legger frem klimabudsjetter for alle sektor-
56 er, som evalueres av et uavhengig kontrollorgan. Vi vil at dette skal forplikte den til enhver tid
57 sittende regjering til å holde seg innenfor det utslippstaket som er satt.

58 Vi må få til utslippskutt i hele Europa, ikke bare i Norge. Vi må også sikre at norske bedrifter ikke
59 svekker sin konkurranseevne fordi vi setter strenge miljø- og klimakrav. Vi vil derfor jobbe opp
60 mot EU for å innføre en klimatoll for varer som ikke allerede har blitt tilstrekkelig priset i samsvar
61 med utslipp.

62 Fremtiden er fornybar, og det utgjør en risiko å ha for mye av våre felles sparepenger bundet opp
63 i oljenæringen. Oljefondet er også en veiviser for andre investorer og vi vil gå foran med et godt
64 eksempel. Vi vil derfor at Oljefondet skal selge seg ut av olje- og gassaksjer.

65 **Vi vet hva som skal til for å løse klimakrisen, men teknologien må videre-**
66 **utvikles. Vi vil legge til rette for at for at Norge produserer og utvikler mer forny-**
67 **bar energi og teknologi. Det kutter utslipp i Norge og verden.**

68 Vindkraft er en viktig fornybar energikilde, og vi vil satse mer på denne teknologien. Vindkraft
69 kan imidlertid ha negative konsekvenser for naturen. Forutsetningen for å satse på vindkraft på
70 land er at det må være en plan for å tilbakeføre områder til naturen. Vindkraftutbyggingen må
71 heller ikke komme i konflikt med viktige naturverdier, og den må ta hensyn til samiske interesser.
72 Vi vil vektlegge kommunenes syn for å sikre lokal forankring. Vi vil også satse på havvind for å øke
73 andelen av norsk fornybar energi som kan eksporteres. Utbygging må ta hensyn til fiskeriene slik
74 petroleumsvirksomheten gjør i dag.

75 Norge har fremdeles ubrukt vannkraftpotensial. Mange gamle vannkraftanlegg har ikke blitt opp-
76 gradert på lenge. Vi vil derfor endre rammevilkårene for vannkraftverk slik at det blir mer lønn-

77 somt enn i dag å oppgradere eksisterende kraftstasjoner uten store naturinngrep.

78 Solenergi er viktig for lokal energiforsyning og en viktig fornybar energikilde i verden. Vi vil til-
79 passe det norske regelverket for solenergi slik at det blir enklere å bli plusskunde og selge over-
80 skudd til andre brukere.

81 Forholdene for fornybar energiproduksjon varierer mellom land. Krafthandel på tvers av lande-
82 grenser gjør det mulig å øke bruken av fornybar energi. Derfor vil vi bygge flere kraftkabler som
83 gjør det mulig å utveksle mer fornybar strøm mellom Norge og Europa.

84 **TA VARE PÅ NATUREN VÅR**

85 **Naturopplevelser er med på å definere oss som mennesker. Naturen ruster oss**
86 **mot de katastrofale konsekvensene av klimaendringene og er et viktig hjem for**
87 **de artene vi deler jorden med. Naturen har en egenverdi, også for dem som ikke**
88 **er født ennå. Derfor må vi ta vare på naturressursene og dyrelivet.**

89 Vi må verne mer natur enn vi gjør i dag, både på land og til vanns. Vi vil verne minst 30 prosent av
90 all natur. Vi må også verne 10 prosent av norsk skog. For å oppnå det må vi øke den økonomiske
91 støtten til frivillig vern. Norge skal ha en nullvisjon for tap av naturmangfold.

92 Vi vil innføre varig vern mot petroleumsaktivitet i spesielt sårbare områder, inkludert i og ved
93 iskanten og polarfronten, Jan Mayen, Lofoten, Vesterålen og Senja, Skagerrak, Mørefeltene,
94 Jærkysten og kystnære områder av Finnmark.

95 Akkurat som forurenser må betale, så mener vi at den som bygger ned naturen, også må betale
96 for det. Derfor vil vi innføre en såkalt arealavgift, der utbygger må betale for å bygge ned natur.

97 Kulturmiljø er områder som er formet av naturen og menneskene. De er viktige for kultur, natur
98 og historie, og vi vil doble antall kulturmiljø innen 2025.

99 Vi vil at alle skal ha et bevisst forhold til hva nedbygging av natur har å si for omgivelsene våre.
100 Det er kommunen som gir byggetillatelse. Derfor vil vi at alle kommuner skal holde et areal-
101 regnskap som synliggjør effekten av nedbygging.

102 Utbygging i naturområder ødelegger viktige grønne lunger. Når vi bygger nytt i naturen, vil vi
103 derfor sikre at et like stort område blir tilbakeført til naturen. For å få til dette vil vi bygge opp en
104 nasjonal oversikt over områder som kan tilbakeføres til natur.

105 For å sikre biologisk mangfold er det viktig at naturområdene henger sammen. Derfor vil vi bev-
106 are de grønne beltene mellom ulike naturområder.

107 Rovdyr er en naturlig del av norsk natur. Vi vil at naturmangfoldloven skal ligge fast og ivareta
108 biologisk mangfold og artsmangfold i norsk natur. Vi skal ha levedyktige bestander av ulv, bjørn,
109 gaupe, jerv og kongeørn, og bestandsmålene for de store rovdyrene skal derfor følge faglige an-
110 befalinger. Vi vil redusere konfliktnivået i rovdyrsaker og sørge for god balanse mellom det å ha
111 levedyktige rovviltstammer, samtidig som vi ivaretar lokale næringsinteresser. Vi vil etablere en
112 uavhengig klagenemnd for vedtak som rovviltnevnene fatter. Dagens soneforvaltning bør opp-
113 rettholdes der vi har beiteprioriterte og rovdyrprioriterte soner, samtidig som noen soner bør
114 justeres for å i større grad tilpasse dem til rovdyrenes naturlige bevegelser.

115 Norge er et fantastisk reisemål, men korte turistsesonger er en utfordring for naturen vår. Vi vil
116 derfor etablere en egen satsing på helårsturisme gjennom Innovasjon Norge.

117 Populære reisemål kjenner på miljøutfordringen ved å motta store menneskegrupper over en
118 kort tidsperiode. Derfor vil vi gi de kommunene det gjelder, muligheten til å etablere et besøks-
119 bidrag som kan brukes lokalt for at områdene turistene besøker, kan håndtere menneskemeng-
120 dene i høysesongen.

121 **Vi vet hvor skadelig miljøfiendtlige produkter er for omgivelsene våre. Derfor vil**
122 **vi bruke markedets verktøy for å gjøre det vanskeligere å velge miljøfiendtlig, og**
123 **enkler å velge miljøvennlig.**

124 Miljøgifter ødelegger naturen vår og må derfor bekjempes. Vi vil jobbe for flere europeiske forbud
125 mot produkter som inneholder miljøgifter. I mellomtiden ønsker vi å innføre høye avgifter på
126 slike produkter i Norge. Slik minimerer vi bruken her hjemme.

127 Deponering i fjordbunnen av utslipp fra gruveindustrien er en trussel mot fjordmiljø, gyteom-
128 råder og sjømattrygghet, noe som truer selve grunnlaget for norsk sjømatnæring. Derfor vil vi
129 innføre et totalforbud mot nye sjødeponier, og innføre en avgift for deponi av gruveavfall.

130 Vi vil at Norge skal fortsette å ta internasjonalt lederskap for å standardisere miljømerkeord-
131 ninger som gjør forbrukernes valg enklere. Miljømerkeordningene må innrettes slik at de hjelper
132 forbrukeren med å redusere sitt eget karbonfotavtrykk.

133 **Markedsøkonomien har gitt oss store valgmuligheter. Men nå må vi gjøre det en-**
134 **klere for forbrukere å handle miljøvennlig. Vi må gjennomføre en sirkulærøkon-**
135 **omisk omstilling.**

136 Sirkulærøkonomi handler om at ressurser skal forbli lengst mulig. Vi vil derfor redusere råvareut-
137 tak og -bruk, avfall, utslipp og areal- og energiforbruk til et minimum. Norske sirkulærøkono-
138 miske løsninger kan eksporteres til resten av verden.

139 Vi vil stille krav om klimaregnskap som viser utslipp fra rehabiliterte og nye bygg i forskriften
140 som stiller tekniske krav til bygg (TEK) og innføre krav til klimautslipp i byggekomponenter.
141 Dette vil redusere bruk av miljøskadelige produkter.

142 Tre er framtidens bærekraftige byggemateriale. Derfor vil vi stimulere til økt bruk av tre som
143 byggemateriale og sette strengere krav til mer bruk av tre som materiale i statlige byggeprosjekt.

144 Noe av det mest miljøvennlige vi kan gjøre, er å ta vare på eksisterende bygg. Derfor vil vi legge
145 til rette for mer restaurering og oppgradering av eksisterende hus. I dag er stående byggverk med
146 opprinnelse fra perioden 1537 – 1649 automatisk fredet. Vi vil heve denne grensen slik at nyere
147 bygg også omfattes av fredning.

148 For å utvikle industrien videre må staten bidra til å skape et marked. Vi vil derfor intensivere
149 arbeidet med å innføre felles europeiske miljøerklæringer slik at kunder enklere kan velge mil-
150jøvennlig i hele Europa.

151 For å øke gjenbruk må vi gjøre det mindre attraktivt å kaste ressurser. Derfor vil vi tilpasse foru-
152 rensningsloven for å øke belønningen for å resirkulere.

153 Vi bruker i dag fortsatt for lite resirkulert materiale. Derfor vil vi stille nye krav til mer bruk av
154 slike materialer i nye produkter.

155 For å gjøre det mer attraktivt å reparere og leie ut produkter vil vi innføre en prøveordning med
156 redusert moms på reparasjon og utleie av klær, sko, sykler og husholdningselektronikk.

157 I dag er det ikke alle produkter som kan repareres, fordi det ikke finnes reservedeler. Vi vil stille
158 krav til at alle produkter med lang nedbrytningstid skal ha reservedeler og være reparerbare.

159 Produsenter må bli gjort mer ansvarlig for at produktene deres har lang levetid. Derfor vil vi ut-
160 vide produsentansvarsordningen. Det offentlige bør gå foran med strenge krav til gjenbruk når de
161 kjøper og selger produkter og tjenester.

162 Matsvinn må også reduseres. Vi vil halvere matsvinnet i Norge innen 2030 ved å legge til rette for
163 at matsvinn kan brukes av andre i næringskjeden.

164 Vi vil redusere mengden farlig avfall som dumpes fordi farlig avfall er et stort miljøproblem. Der-
165 for vil vi stille strengere krav til resirkulering og gjenvinning av farlig avfall.

166 Vi må forstå mer om hvordan sirkulærøkonomi fungerer i alle sektorer. Derfor vil vi etablere et
167 nasjonalt sirkulærøkonomisk institutt som kan stimulere til og forske på sirkulærøkonomi.

168 **FRIHET TIL Å REISE GRØNT**

169 Velfungerende og trygge transportløsninger er viktig. Friheten til å reise på en miljøvennlig måte
170 er viktig for oss. Det binder landet sammen. Ny teknologi som droner kan revolusjonere transport
171 innen kort tid. Samtidig står transport for 32 prosent av norske klimagassutslipp. Vi vil halvere
172 utslippene fra transportsektoren innen 2030 sammenlignet med 2005.

173 Det klarer vi blant annet ved å satse på fornybare alternativer som elektrisitet, biodrivstoff, am-
174 moniakk og hydrogen. Miljøvennlig transport er nøkkelen til å kutte utslipp. Alle vinner på at
175 flere får friheten til å velge grønne alternativer.

176 Hvilken transportløsning som er riktig varierer fra by til by og tettsted til tettsted. Med våre
177 transportløsninger satser vi ikke på én teknologi, men på noen grunnleggende prinsipper. Tilbu-
178 det skal være miljøvennlig, effektivt og trygt.

179 **Byene våre vokser og det gjør også behovet for grønne transportløsninger. Vi vil**
180 **satse på grønne løsninger der innbyggernes behov kommer først.**

181 Vi vil sørge for bevilgninger som gjør det billigere å velge kollektivtransport. Det klimavennlige
182 alternativet skal alltid være det beste, enkleste, raskeste og billigste.

183 Storbyene har fått mye bedre kollektivtilbud de siste årene. Byvekstavtalene vi har fått på plass,
184 er en av hovedgrunnene. Dette er avtaler mellom staten, fylkeskommunen og kommunen som
185 sikrer finansiering for mer grønn bytransport. Vi vil videreføre disse avtalene og åpne for nye.
186 Men nye avtaler kan ikke redusere støtten til eksisterende avtaler.

187 Vi er godt på vei mot utslippsfri kollektivtransport. Elbusser, ferger og tog gjør at dette er opp-
188 nåelig. Innen 2025 vil vi at all kollektivtransport skal være fossilfri.

189 Kollektivtilbudet har vokst i takt med gang- og sykkeltilbudet. Å sykle, gå eller ta kollektivtrans-
190 port gir reisefrihet uten privatbil. Vi vil sikre raskere utbygging av sykkel- og gangveier. Derfor vil
191 vi innføre nasjonale retningslinjer som oppmuntrer til å sette av areal for gang- og sykkelveier.

192 Vi vil prioritere utbygging av jernbane, kollektivtransport og gang- og sykkelveier. Når det gjelder
193 utbygging av motorvei, vil vi prioritere de prosjektene som også har et stort forbedringspotensial
194 for miljø, bymiljø og trafikksikkerhet.

195 Kollektivbehovene er forskjellige fra by til by. Vi vil gi storbyene frihet til å velge om de vil overta
196 ansvaret for den lokale kollektivtransporten.

197 Utfordringene varierer fra by til by. Derfor er det fornuftig at byene selv kan bestemme i spørsmål
198 om bompenger, veiprising, kollektivfelt, etablering av bilfrie områder og tilrettelegging for mil-
199 jøgater. Vi støtter tiltak som bidrar til å begrense bilbruk og skaffer inntekter til et bedre kollek-
200 tivtilbud.

201 **Vi vil at du skal kunne bosette deg der du vil, i byen eller på landet. Vi vil gi distrik-**
202 **tene et like grønt transporttilbud som byene.**

203 I distriktene er bussen, båten og ferga ofte den eneste formen for kollektivtransport. Vi vil bygge
204 ut tilbudet og stille samme krav til nullutslippsbusser i distriktene som i byene. Vi vil bygge ut
205 tilbudet der det er passasjergrunnlag og binde flere tettsteder tettere sammen.

206 Å kunne reise trygt, effektivt og miljøvennlig skal være mulig i hele landet. Vi vil først prioritere
207 å utvide alle riksveier slik at de kan få gul midtstripe. Vi vil også sikre mot ras og flom, og øke
208 vedlikeholdet av broer.

209 Det er et stort behov for vedlikehold av veier i hele landet. Vi vil investere mer i fylkesveinettet for
210 å sikre varetransport og framkommelighet i distriktene.

211 Ekspressbussnettet er et svært viktig kollektivtilbud for reisende mellom fylker og landsdeler. Vi
212 vil stille krav til at ekspressbussene bruker nullutslippsløsninger innen 2025.

213 **Teknologi gjør det stadig enklere å velge grønne transportalternativer. Vi vil få**
214 **fart på omstillingen.**

215 Norge ligger i dag i verdenstoppen i andel elbiler. Vi vil fortsatt være elbilens forkjemper. Elbil-
216 politikken er et eksempel på at det er mulig å erstatte fossile løsninger med fornybare, uten å gi
217 forbrukeren et dårligere tilbud. Så lenge elbiler ikke er konkurransedyktige på pris, må vi beholde
218 kjøpsfordelen som gjør at det alltid lønner seg å velge elbil. Vi vil bevare elbilfordelene ut 2025 for
219 å sikre at vi kutter utslipp fra veitrafikken.

220 Vi er i ferd med å skape et bærekraftig fornybart personbilmarked. Derfor vil vi avslutte fossilt
221 nybilsalg fra 2025. Dette gir markedet god tid og forutsigbarhet til å omstille seg.

222 Vi vil fortsette å utvikle bruken av norskprodusert bærekraftig biodrivstoff. Biodrivstoff er et vik-
223 tig tiltak for å redusere utslipp på norske veier. Vi ønsker å øke bruk av bærekraftig biodrivstoff og
224 fjerne biodrivstoff som ikke er bærekraftig.

225 Tungtransporten må også bli mer bærekraftig. Derfor vil vi utvikle hydrogen- og biodrivstoff-
226 stasjoner for tungtransporten. Fyllestasjoner må også være tilpasset tungtransport.

227 Vi vil bygge bedre infrastruktur for lading og påfyll av fornybart drivstoff i hele landet. Det gjelder
228 både til lands og til vanns. Slik kan fornybart drivstoff bli et reelt alternativ alle steder i Norge.
229 For å gjøre dette vil vi etablere nye ordninger under det statlige foretaket Enova, som jobber for å
230 redusere klimagassutslipp.

231 Teknologien for selvkjørende biler og busser er på full fart framover. Vi er positive til dette for-
232 di det er bra for trafiksikkerhet, miljø og handel. Vi vil derfor etablere flere pilotprosjekter for
233 selvkjørende kjøretøy.

234 I dag er det skilting til nærmeste bensinstasjon, men informasjon om nærmeste ladestasjon er
235 fremdeles nesten fraværende. Vi vil innføre krav om skilting til alle fornybare drivstoffstasjoner.

236 Det offentlige har en særlig viktig oppgave med å stille krav om null- og lavutslippsløsninger ved
237 offentlige innkjøp. Vi vil endre lov om offentlige anskaffelser til at alle transportinnkjøp i frem-
238 tiden skal stille slike krav. Vi vil sette krav om at alle offentlige innkjøp tar i bruk nullutslipps-
239 fartøy der det er mulig.

240 **Vi vil satse på jernbanen og bygge mer bane i hele landet. Vår viktigste oppgave er**
241 **å bedre passasjertilbudet på de viktigste pendlerstrekningene.**

242 Vi må redusere reisetiden mellom de store byene og mellom Norge og andre europeiske land. Gjør
243 vi det flytter vi også mest mulig flytrafikk til bane. Vi vil derfor jobbe videre for høyhastighetsba-
244 ner som knytter sammen våre store byer, og knytter Norge sammen med kontinentet.

245 Nattog er et viktig tilbud for å redusere jobbreiser med fly og redusere utslipp. Vi vil øke antall
246 soveplasser på norske nattog og legge til rette for nattog fra Oslo til europeiske storbyer som
247 Berlin.

248 Vi har vært pådriver for og satt i gang nye utredninger om jernbane i Nord-Norge. Vi vil fortsette
249 dette arbeidet for fremtidens nødvendige klimavennlige transportløft mellom nord og sør.

250 Det er i dag flaskehalser i transportnettet vårt som gjør næringstransporten lite forutsigbar.
251 Flaskehalsene gjelder spesielt for broer, og vi vil derfor videreføre broprogrammet som støtter
252 oppgradering av broer på fylkesveier og jernbane. Slik sikrer vi tømmertransporten bedre fram-
253 kommelighet.

254 Ved å åpne for å la private drive jernbane gjennom anbud vil staten de neste årene spare mange
255 milliarder kroner. Vi vil fortsette å sette driften av jernbanestrekninger på anbud, slik at vi frigjør
256 mer penger til å investere i selve jernbanenettet.

257 **Norsk grønn skipsfart er på full fart fremover. Vi vil satse på næringen og sikre**
258 **Norges verdensledende rolle på grønn skipsfart.**

259 Vi vil bruke offentlig støtte og innkjøp for å øke innovasjonskraften i grønn skipsfart. Det bidrar
260 til å skape nye grønne arbeidsplasser og utvikler ny teknologi samtidig som vi reduserer klimaut-
261 slipp hjemme og i verden.

262 Tilgang på ny teknologi er et konkurransefortrinn for norsk skipsnæring. Et av de viktigste grep-
263 ene vil være å legge til rette for utvikling og bruk av selvstyrte skip som kan gi lavere mannskaps-
264 kostnader, tryggere seilingsruter og energieffektivisering.

265 Noen fartøyer kan gå over til nullutslipp, for andre er lavutslipp eneste mulige løsning i første
266 omgang. Derfor trenger vi ulike løsninger for ferger, lasteskip, supplybåter og cruiseskip. Ulike
267 fartøy vil kreve en kombinasjon av risikolån, økonomisk støtte og regulering.

268 I framtiden vil flere skip bli drevet både på hydrogen, ammoniakk og batteri. Vi vil legge til rette
269 for areal i havnene for fyllestasjoner der alle skip og tungtransport kan fylle det drivstoffet de
270 trenger.

271 Vi har allerede et mål om utslippsfri cruisetrafikk i verdensarvfjordene innen 2026. Vi vil utvide
272 nullutslippskravet til å gjelde flere norske fjorder og legge til rette for landstrømanlegg og fyl-
273 lestasjoner i alle aktuelle havner.

274 Vi vil ha mer gods over fra vei til sjø. Det er bra for miljøet og reduserer klimautslipp. Derfor vil vi
275 bygge flere omlastningsterminaler fra land til sjø og bygge ut infrastruktur som gjør det enklere
276 å få frakt over fra tog og lastebil til båt.

277 I dag er det lov å dumpe kloakk fra båter i havet inntil 300 meter fra land. Vi vil på sikt forby slik
278 dumping i hele landet, og vil derfor bygge ut landfasiliteter i det mest trafikkerte området mel-
279 lom Lindesnes og svenskegrensen.

280 **Flytrafikk vil ikke forsvinne, men den vil endre seg. Vi vil ha elfly og mer transport**
281 **fra luft over på jernbane. Vi vil se den første kommersielle elfyruten i Norge innen**
282 **2025. Norge skal være først og best på elfly!**

283 I deler av landet er fly et nødvendig transportmiddel for både næringsliv og privatpersoner. Det
284 finnes ikke noe godt alternativt til det. Derfor vil vi gjøre disse reisene mest mulig miljøvennlige.
285 Vi vil at kortbanenettet på norske innenlandsruter om noen år skal driftes med elfly. Vi vil opprett-
286 holde dette tilbudet og sikre ikke-kommersielle ruter gjennom offentlige rutekjøp.

287 Vi vil også endre flypassasjeravgiften til en flyseteavgift som gir flyselskapene et insentiv til å
288 bruke kapasiteten på flyene. Dagens taxfree-ordning gjør at vi subsidierer forurensende flyreiser
289 med skattefritak på alkohol. Vi vil fjerne denne ordningen og heller finne andre måter å finansiere
290 distriktsflyplassene.

291 Vi vil ikke øke flybruken ved å bygge ut flere rullebaner på Gardermoen og Flesland.

HVORDAN SKAPER VI FRAMTIDENS GRØNNE ARBEIDSPLASSE?

293 For oss handler næringspolitikk om å gi folk muligheter til å utvikle nye
294 ideer og skape sin egen arbeidsplass. Det gir folk frihet til å bo der de vil.
295 Det skal lønne seg å satse på grønn innovasjon og verdiskaping. Småbedrif-
296 tene skaper to tredjedeler av alle nye arbeidsplasser i landet vårt. Derfor er
297 privat sektor så viktig. De er en viktig kilde til mangfold og gir økonomien
298 flere bein å stå på. Vi vil gi flere friheten til å starte for seg selv.

299 GRØNN OG RETTFERDIG SKATTEPOLITIKK

300 **Vi vil ha en grønnere og smartere skattepolitikk som belønner grønne valg og for-**
301 **deler på en mer rettferdig måte.**

302 For at alle skal kunne leve liv i frihet, må vi ha et samfunn der skattebyrden oppleves som rettfer-
303 dig. Derfor er vi opptatt av at skattesystemet som både skal være omfordelende og bidra til grønne
304 og verdiskapende valg. Vi vil øke avgiftene på klimautslipp og forurensning på den ene siden og
305 redusere skatten for personer og bedrifter på den andre siden.

306 Vi vil blant annet innføre et klimaskattefradrag i inntektsskatten som både kompenserer for økte
307 miljøavgifter og gjør det mer lønnsomt å arbeide.

308 Vi vil styrke norsk konkurransekraft og gjøre det enklere å drive for seg selv i Norge. Derfor vil vi
309 redusere selskapsskatten slik at økte grønne avgifter ikke svekker norsk konkurranseevne.

310 Vi er opptatt av at alle skal ha like muligheter. Ofte går både rikdom og fattigdom i arv. Derfor
311 mener vi at det er rettferdig at det gjeninnføres en arveavgift, men med et høyt bunnfradrag slik
312 at det er de høyeste arvesummene som først og fremst skattlegges.

313 Vi vil også innføre et nytt trinn i inntektsskatten for dem med høyest inntekt. Slik bidrar de som
314 kan, litt mer til fellesskapet.

315 Vi vil gjøre det mer attraktivt å investere i bedrifter enn i boliger. Derfor vil vi fjerne rentefradraget
316 for bolig.

317 Vi vil jobbe for en videre nedtrapping av formueskatten ved å både heve bunnfradraget og utvide
318 aksjerabatten. Slik sikrer vi en mer rettferdig skattlegging som ikke treffer småbedriftseiere i like
319 stor grad som i dag.

320 Rederinæringen betaler i dag som eneste næring ikke skatt på overskudd. Vi vil at rederiene skal
321 skatte på lik linje med annen næringsvirksomhet i Norge. Vi vil også avskaffe nettolønnsordnin-
322 gen der rederiene får refundert kostnader knyttet til skatt og sosiale avgifter for sine ansatte.

323 **Innen 2030 skal vi oppnå 50 prosent reduksjon av klimautslipp i petroleumssek-**
324 **toren. Hele verden, inkludert Norge, må omstille seg fra bruk av fossil til fornybar**
325 **energi.**

326 Derfor kan vi ikke gi flere lete- og utvinningstillatelser på norsk sokkel.

327 Vi bør heller ikke fortsette å subsidiere utvinning av olje og gass. Derfor vil vi redusere verdien av
328 rentefradraget, friinntekten og avskrivningene for næringen. I tillegg vil vi utvikle leterefusjons-
329 ordningen, som i dag subsidierer oljeleting.

330 Målet er å sørge for at oljeselskapene kun tar opp den mest lønnsomme oljen, og at resten får
331 ligge urørt. Samtidig skal tiltaket være med på å fremskynde et nødvendig grønt skifte i norsk
332 næringsliv.

333 Vi vil redusere oljeutvinning på norsk sokkel og vil derfor innføre en produksjonsavgift for hvert
334 fat olje som utvinnes i Norge.

335 KAPITAL FOR AT GODE IDEER SKAL KUNNE VOKSE SEG STORE

336 **I dag er det lett å starte egen bedrift, men vanskelig å vokse seg stor. Dessverre**
337 **satser for få investorer og kunder på småbedrifter. Vi vil arbeide for at småbed-**
338 **rifter med gode idéer skal kunne vokse seg store.**

339 Mange småbedrifter i vekstfasen har ikke tilstrekkelig kapital til å lønne flere ansatte. Dette gjør
340 det vanskelig å vokse. Aksjeforkjøpsretter, såkalte opsjoner, er et godt alternativ til lønn i disse
341 bedriftene. Vi vil utvide skattefordelsordningen slik at flere bedrifter blir dekket av den. Vi vil

342 dessuten endre skattelegging slik at opsjoner som selges videre beskattes som kapitalinntekt,
343 ikke arbeidsinntekt.

344 Vi vil bruke offentlig kapital på en måte som gjør at midlene treffer riktige småbedrifter. Slik
345 reduserer vi feilinvesteringer. Private investorer kjenner markedet best. Derfor vil vi at offentlig
346 kapital skal gå inn i private fond, som igjen kan investere i norske oppstartbedrifter.

347 Vi vil at mer offentlig kapital skal sluses inn i grønne småbedrifter. Vi har mange ordninger for å
348 støtte småbedrifter, men de er oppstykket og lite kjent. Vi vil gjøre disse ordningene enklere og
349 synligere.

350 Vi vil også gjøre det enklere for småbedrifter å skaffe seg privat mikrofinansiering. Slik finan-
351 sierung er et viktig tillegg for små prosjekter og bedrifter. Derfor vil vi at Norge skal ha et enkelt
352 regelverk for kronerulling for gode prosjekter, såkalt folkefinansiering. Vi vil også gjøre det en-
353 klere å investere i bedrifter som ikke er børsnotert, slik at vi får flere småinvestorer også utenfor
354 børsen.

355 Vi vil gi flere småbedrifter tilgang på store offentlige kontrakter. Det offentlige er en så viktig
356 kunde i Norge at slike kontrakter kan styrke småbedriftene. Vi vil endre dagens regelverk slik at
357 det går an å dele opp offentlige anskaffelser og heve kompetansen hos innkjøper slik at pris ikke
358 blir like avgjørende. Det gjør at småbedriftene får bedre tilgang til offentlige kontrakter. Vi vil
359 også at staten skal sette seg et mål for antall kontrakter som skal gis til småbedrifter.

360 **ENDA GRØNNERE NORSK INDUSTRI**

361 **Norsk industri er allerede godt i gang med omstilling, men vi vil gjøre den enda**
362 **grønnere. Vi vil redusere industriens karbonavtrykk, redusere utslipp og satse på**
363 **teknologi som øker produktivitet og bærekraft.**

364 Vi vil oppnå nullutslipp i industrien. Derfor vil vi spille på lag med industrien for å øke industriell
365 bruk av nullutslippsteknologi som hydrogen, biogass og karbonfangst- og lagring.

366 Hydrogen er en viktig energibærer for å oppnå utslippskuttene vi har satt oss som mål i indus-
367 trisektoren. Derfor vil vi forsterke regjeringens hydrogenstrategi ved å blant annet øke støtten til
368 teknologiutvikling og kommersialisering av hydrogen.

369 CO₂ kan fanges og lagres i borehull. Vi vil satse videre på to anlegg for fangst og lagring av karbon
370 innen 2025 og støtte etableringen av flere nye anlegg.

371 Biokull er et restprodukt som kan blandes i jord og dermed lagre karbon. En naturlig form for
372 karbonfangst- og lagring. Vi vil etablere flere produksjonsanlegg for biokull slik at Norge kan lede
373 denne utviklingen.

374 **EN ENKLERE HVERDAG FOR NORSKE BEDRIFTER**

375 **Privat næringsliv skal kunne konsentrere seg om å skape arbeidsplasser og verdi-**
376 **er. Derfor vil vi gjøre deres hverdag så enkel som mulig i møtet med det offentlige.**

377 Byråkrati avler byråkrati. Vi vil innføre den britiske «one in – two out» ordningen i Norge. For
378 hver krone bedriftene blir belastet i kostnader knyttet til nye regler og skjemaer skal kostnader
379 tilsvarende to kroner forsvinne gjennom opprydning og sanering av gamle regler og skjemaer.

380 Vi har allerede digitalisert og forenklet næringslivets møte med det offentlige. Vi vil fortsette
381 satsing på digitalisering for å gjøre det enklere for bedrifter å rapportere inn til offentlige myn-
382 digheter.

383 Informasjonskrav er en byrde for næringslivet. Vi vil derfor se på måter å redusere bruken av in-
384 formasjonskrav for næringslivet der det er mulig.

385 I dag kan ulike offentlige etater be deg om samme informasjon flere ganger. Vi vil begrense offen-

386 tlige etaters adgang til å be om opplysninger som det offentlige allerede har mottatt.

387 **FLERE NORSKE PRODUKTER UT I VERDEN**

388 **Norske produkter og tjenester er av høy kvalitet, men for få av produktene når ut**
389 **i verden. Vi vil hjelpe norske produkter og tjenester ut i verden for å sikre norske**
390 **arbeidsplasser.**

391 Vi mener at vi alle tjener på en verden der vi kan handle så fritt som mulig. Vi vil derfor redusere
392 handelstariffer og barrierer som gjør det dyrere og vanskeligere å handle med hverandre.

393 En stadig økende del av norske eksportinntekter kommer fra eksport av tjenester. Vi vil derfor at
394 Norge skal ta initiativ til å gjenopplive forhandlingene om en ny internasjonal handelsavtale for
395 handel med tjenester.

396 Mange av de norske handelsavtalene er gamle og bør bli oppdatert. Vi vil oppdatere dem slik at
397 de inkluderer handel med tjenester og tar hensyn til et bærekraftig miljø. Vi vil at norske inves-
398 teringsavtaler skal opprettholde og gjerne heve standardene for helse, miljø og arbeidstakerret-
399 tigheter.

400 Vi vil fortsette å styrke utenriksstasjonenes evne til å drive norsk nærings- og kulturfremme for
401 å bygge synlighet rundt norske produkter.

402 **GRØNN OG NYSKAPENDE MATPRODUKSJON**

403 **Vi vil satse på et moderne landbruk som er verdensledende på klima, miljø og**
404 **dyrevelferd. Vårt mål er at landbruket skal bli fossilfritt innen 2030.**

405 For å nå nasjonale mål på matsikkerhet, helse og klima må vi produsere mer grønnsaker og korn-
406 produkter og mindre dyrebaserte produkter. Vi vil derfor vri en større del av landbrukssubsidiene
407 over på grønn matproduksjon.

408 Samtidig vet vi at dyrking av grønnsaker og korn ikke er mulig alle steder. Derfor vil vi rendyrke
409 norsk kjøtt- og melkeproduksjonen i fjord- og fjellstrøk. Dette er også viktig for biomangfold og
410 kulturlandskap.

411 Norge har stort potensial for dyrking av planteprotein og belgfrukter. Vi vil støtte proteinpro-
412 duksjonen i Norge og utviklingen av planteproteiner til menneskemat og nytt fôr som alternativ
413 til soya. I tillegg vil vi støtte forskning og utvikling av dyrevennlig kjøttproduksjon i laboratorier.

414 Vi vil øke andelen av økologisk landbruk fordi det er viktig både for naturmangfold og ikke minst
415 forbrukerens valgfrihet.

416 Lokalprodusert og kortreist mat, solgt for eksempel på Bondens marked, er bra for bonden, kli-
417 maet og miljøet. Vi støtter mer produksjon i urbant landbruk, i kolonihager og parsellhager.

418 Vi er positive til bruken av genmodifisering for å dyrke matvarer som kan gi oss et mer effektivt
419 landbruk.

420 Jordvern handler om å bevare natur og jordbruksområder fra utbygging. Det er viktig for mat-
421 produksjonen, men også for klimaet og miljøet. Vi vil slutte å omdisponere jordbruksområder
422 og natur til byggeprosjekter. Å ta vare på de områdene som bevares, er også viktig. Derfor vil vi
423 redusere bruken av sprøytemidler og drift som ødelegger jordhelsen.

424 Vi vil opprettholde bærekraftig reindrift. Den er viktig for norsk naturmangfold og samisk kultur.
425 Derfor vil vi sikre at antall reinsdyr samsvarer med beitegrunnlaget. Vi vil også sikre framtidige
426 områder for reindrift.

427 Vi vil styrke dyrevelferden i landbruket. Derfor vil vi øke tilsynet for å følge opp krav til størrelser
428 på binger og krav til uteareal. Vi vil at norske bønder skal satse på kyllingraser som fremmer god

429 dyrevelferd, og vi vil bruke insentiver for å fremme dyrevelferd.

430 Vi mener at ville dyr ikke hører hjemme i bur. Derfor innførte vi forbud mot pelsdyrhold i forrige
431 stortingsperiode. Nå vil vi fullføre arbeidet ved å innføre importforbud mot pelsdyrprodukter.

432 Dyr har en egenverdi, og vi er opptatt av en best mulig dyrevelferd. Vi har vært en forkjemper for
433 dyrevelferdspoliti og vil at dyrepoliti skal være tilgjengelig i hele landet.

434 **Norge er en havnasjon. En bærekraftig fiskeri- og sjømatnæring er viktig for**
435 **verdiskapingen langs kysten.**

436 Oppdrettsnæringen er utrolig viktig for Norge, men oppdrett fører også med seg noen utfor-
437 dringer som vi vil jobbe med næringen for å håndtere. Lakselus, fiskedød og for høyt antall fisk i
438 merdene er hovedutfordringene for dyrevelferd. Vi vil sette strengere krav for å bekjempe dette.

439 Dagens system for dyrevelferd i oppdrett, det såkalte trafikklyssystemet, avgjør om oppdretterne
440 får øke, må minske eller kan fortsette med dagens produksjon. Vi vil stramme inn regelverket slik
441 at man tar enda større hensyn til villaksen.

442 Vi vil legge om systemet for tildeling av oppdrettstillatelser for at krav til miljø og dyrevelferd
443 skal vektes tyngre enn nå.

444 Oppdrettsnæringen har de siste tiårene opplevd eventyrlig vekst i produksjon og fortjeneste. For-
445 di næringen bygger på drift i fellesskapets fjorder og natur, vil vi sikre fellesskapet en rimelig
446 kompensasjon.

447 Dagens fiskerimarked er et nøye tilpasset system som ivaretar interessene langs en lang kyst. Vi
448 vil derfor holde fast på grunnprinsippene i deltakerloven, fiskesalgslagsloven og havressursloven
449 for å ivareta helårige arbeidsplasser.

450 Fiskerinæringen er viktig for sysselsetting og bosetting langs kysten. Vi mener fiskeressursene i
451 større grad bør forvaltes og videreføres lokalt fordi det er best for klimaet, miljøet og jobbska-
452 pingen. Vi vil jobbe for å sikre jevn tilgang til fiskeråstoff til lokal produksjon langs kysten.

453 Vi vil satse mer på forskning rundt marine bestander, fangstmetoder, bearbeiding og markeds-
454 føring av norsk sjømat for å øke kvaliteten på norske produkter. Vi vil satse på kvalitet fremfor
455 kvantitet i næringen og jobbe for å få mer ut av hver kilo fisk.

456 Fiskeri er en viktig framtidsnæring. Derfor er vi opptatt av at kvoter settes basert på vitenskapelige
457 råd for å holde bestanden bærekraftig. For å sikre bærekraft og ryddige arbeidsforhold vil vi styrke
458 kontrollen med uregulert fiske og fiskerikriminalitet. Vi vil også ha bedre kontroll på turistfisket
459 og styrke den seriøse delen av turistfiskerier.

HVORDAN RUSTER VI OSS FOR FRAMTIDEN?

461 Løsningen på alle de utfordringene vi står overfor framover, er kunnskap.
462 Kunnskap gir folk større frihet til å gjøre egne valg for egen framtid.
463 Kunnskap utjevner sosiale forskjeller slik at alle får likere muligheter.
464 Kunnskap skaper arbeidsplasser, nye produkter og tjenester, løser klimautfordringer og pandemier. Den beste måten å bekjempe utenforskap
465 på er kunnskap, fordi kunnskap gir enkeltmennesker flere verktøy til å
466 bestemme over egen framtid. I årene som kommer vil konkurransen om
467 arbeidsplasser blir hardere. Flere land investerer tungt i utdanning og arbeidsmarkedet blir mer globalt. Vi vil gi våre barn og barnebarn de beste
468 forutsetningene for å lykkes. Vi skal aldri slutte å ta til oss ny kunnskap. Vi
469 mener det fordrer mer frihet og kvalitet. Frihet til mer skreddertilpassede
470 løsninger og kvalitet i alle stadier av utdanning og forskning. Vi vil ha mer
471 frihet og mindre politisk styring av forskning, mer frihet for elev og lærer.
472
473

474 **MER FRIHET OG KVALITET I OPPLÆRING**

475 Barn skal ha frihet til å leke, lære og utvikle seg. Deres framtid skal ikke defineres av foreldrenes
476 bakgrunn, men av egen vilje og kunnskap. Enten det er i hjemmet, på skolen eller på lekeplassen
477 skal barna våre behandles med respekt.

478 Barn og unge er individer med rettigheter og ansvar. Vi vil gi dem muligheten til å leve livet på
479 sine egne betingelser. Vi vil at de skal føle seg inkludert og tatt på alvor i lokalsamfunnet sitt.

480 **Vi vil at barnehagen skal være en trygg arena for lek og læring. Den skal være til-**
481 **gjengelig for alle, og barna skal erfare hva det betyr å respektere seg selv og an-**
482 **dre. Alle barn skal bli sett i barnehagen.**

483 Vi vil sikre et mangfold i barnehagetilbudet. Det viktigste for oss er at barna får et godt kvalitativt
484 barnehagetilbud, ikke om det drives av private eller offentlige.

485 Vi vet hvor viktig det er for barna å få en barnehageplass. Derfor vil vi innføre en garanti slik at
486 alle barn får tilbud om en plass etter endt foreldrepermisjon. Slik slipper foreldrene å ta ut ubetalt
487 permisjon eller å måtte finne andre overgangsløsninger.

488 Noen yrkesgrupper trenger mer fleksible åpningstider i barnehagen for å få hverdagen til å gå
489 opp. Dagens finansiering av barnehager legger ikke til rette for dette. Derfor vil vi endre den for å
490 gjøre hverdagen litt enklere for dem det gjelder.

491 Barnehageplasser har allerede en makspris som gjør at de aller fleste har råd til å sende barna
492 sine dit. Samtidig vet vi at for noen kan denne prisen være for høy på et trangt budsjett. Vi har
493 fått gjennomslag for gratis kjernetid i barnehagen for barn fra familier med lav inntekt. Denne
494 ordningen vil vi videreføre, gjøre mer kjent og enklere å bruke.

495 Barnehager trenger flere mannlige ansatte og flere pedagoger. Derfor vil vi øke andelen pedago-
496 ger i barnehagen og arbeide for å rekruttere mannlige barnehagelærere.

497 Barnehagelærere og assistenter trenger kontinuerlig kunnskapspåfyll. Vi vil derfor gi både barne-
498 hagelærere og assistenter tilbud om etter- og videreutdanning.

499 Vi vil at barn allerede i barnehagen skal lære om integritet og grensesetting og å sette ord på upas-
500 sende oppførsel. Vi vil også at barna skal forstå at det finnes et mangfold av seksuelle legninger,
501 og at alle har en rett til å være seg selv.

502 **Alle barn har rett på relevant og motiverende undervisning i skolen.**
503 **Skoler er forskjellige, og vi vil gi flere friheten til å ta beslutninger over egen**
504 **hverdag.**

505 Nye vurderingsformer må i større grad gjenspeile de arbeidsformene elevene kommer til å møte
506 senere i arbeidslivet. Derfor vil vi også fornye eksamensformer og vurderingsformer slik at det
507 blir lagt mindre vekt på karaktersnittet på eksamen.

508 For å høste erfaringer og utvikle læreplanene og undervisningsformene videre må vi ha et
509 kunnskapsgrunnlag å trekke konklusjoner fra. Derfor vil vi videreføre nasjonale prøver.

510 Vi vil at halvårs- og sluttvurdering av orden skal karaktersettes, men vi ønsker å avskaffe oppfør-
511 selskarakteren fordi elever skal måles på resultater, ikke oppførsel.

512 Det er ikke alt i skolehverdagen som må bestemmes nasjonalt. Enten det gjelder skolemat, lekse-
513 fri eller mobiltelefonbruk, løses dette best av den enkelte skoleeieren.

514 **Vi vil sikre kvalitetsundervisning for alle barn. Derfor må vi gjøre det lettere for**
515 **lærere å ta videreutdanning. Vi vil se flere lærere med ulik fagbakgrunn.**

516 Vi trenger kompetansepåfyll på alle skoletrinn, men det er viktigst i fellesfagene på videregående,
517 de fagene alle er nødt til å gjennomgå. Vi vil derfor innføre et kompetansekrav for lærere i oblig-
518 atoriske fellesfag på videregående skole.

519 For at lærerne skal kunne fokusere på sin hovedoppgave, trengs det skoleansatte som bidrar på
520 andre felt. Vi vil øke antall helsesykepleiere med minst 500 de neste fire årene, samtidig som vi vil
521 øke antallet miljøterapeuter som kan bidra til bedre skolemiljø for elevene.

522 For elever med spesielle behov er det aller viktigste at lærere har de kvalifikasjonene som møter
523 utfordringene eleven har. Vi vil satse på mer kompetanse for lærere i spesialundervisning slik at
524 innsatsen for å støtte eleven kommer tidlig og er tett på.

525 Vi vil også fortsette avbyråkratiseringen i skolen. En lærers viktigste oppdrag er å bidra til læring
526 i og utenfor klasserommet. Derfor vil vi gjennomføre en ansvarsreform i skolen som gir læreren
527 mer tid med elevene og mindre tid med skjemaveldet.

528 **Kreativitet og frihet hører sammen. Vi vil gi elevene et større utvalg av fag og gi**
529 **dem friheten til å velge det som passer for dem. Når elevene får mer frihet må**
530 **også skolene få muligheten til å skreddersy et godt lokalt undervisningstilbud.**

531 For at kreative, praktiske og estetiske fag skal få større plass i skolen, må elevene få muligheten
532 til å ta flere valgfag. Vi vil utvide valgfagtilbudet på ungdomsskolen. Valgfag gir elevene mer fri-
533 het i hverdagen, også i barneskolen. Derfor vil vi innføre valgfagordningen på mellomtrinnet.

534 Karakterer gir ikke alltid et riktig bilde, og vi vil derfor begrense bruken av karakterer som un-
535 derveisvurdering. Vurdering for læring bør hovedsakelig gis på andre måter. Sluttkompetanse
536 skal uttrykkes gjennom karakter.

537 Det er enklere å lære et fremmedspråk i ung alder. Derfor vil vi innføre et annet fremmedspråk
538 utover engelsk fra og med mellomtrinnet på barneskolen.

539 Barn har behov for et bevisst forhold til kritisk tenking, filosofi og livsmestring. Vi vil forankre
540 dette bedre i alle fag, men spesielt innenfor religion, livssyn og etikkfaget (RLE). Vi vil fjerne
541 kravet om at femti prosent av tiden må brukes på kristendom. Vi mener at staten ikke skal fa-
542 vorisere noen religioner over andre. Derfor ønsker vi en skole som er religionsnøytral, og som
543 ikke praktiserer religion i skoletiden.

544 **Vi vil gi videregående elever større valgfrihet. Motivasjonen hos elevene er høyere**
545 **i de fagene de selv har valgt.**

546 Elever er forskjellige og trenger mer valgfrihet i hverdagen. Slik gjør vi elevene bedre rustet. Vi

547 ønsker noen færre timer til kjernefag for å gi mer tid til programfag, og vi vil innføre en modul-
548 basert fagvalsordning på videregående skole.

549 En modulbasert ordning vil gi friere valg på tvers av fagområder og tradisjonelle studieløp. Sam-
550 tidig vil vi sikre at det finnes en allmenndannende kjerne som er felles for alle studielinjer.

551 Valgfrihet i skolen betyr også behov for flere tilbud innen yrkesfag. Derfor vil vi øke lærlingtil-
552 skuddet og øke rådgivningskompetansen til fylkeskommunene for opplæring og oppfølging av
553 bedrifter som ønsker å ta imot lærlinger.

554 Vi mener at elevene selv skal bestemme hvilken skole de vil søke på. Derfor vil vi arbeide for fritt
555 skolevalg i hele landet samtidig som vi bevarer en grad av lokal bestemmelsesrett.

556 Fraværsreglementet fungerer dårlig for de elevene som sliter mest. Vi vil derfor gjøre fraværs-
557 grensen mer fleksibel og gi mer rom for skjønn til læreren og skoleledelsen slik at flere elever kan
558 mestre bedre og fullføre.

559 Friskoler med ulike pedagogiske opplegg gir mer mangfold og valgfrihet for elevene. I tillegg gir
560 det viktig inspirasjon til det offentlige skoleverket. Vi mener at det skal være rom for flere fris-
561 koler i Norge.

562 I dag kan bare elever med allmennfaglig bakgrunn ta del i toppidrettstilbudet i videregående
563 skole. Vi vil legge til rette for at elever på yrkesfag kan kombinere en aktiv idrettskarriere med
564 yrkesfaglig utdanning.

565 Elever med svak faglig bakgrunn fra grunnskolen har høy sannsynlighet for å falle fra i videre-
566 gående. Vi vil at prinsippet om tidlig innsats og forsterket opplæring skal gjelde også i vid-
567 eregående opplæring. Slik vil elever som ønsker å ta imot et slikt tilbud, gis bedre muligheter til
568 mestring og fullføring.

569 **Vi vil sko barn og unge for framtidens arbeidsmarked. Vi vil at alle barn og unge**
570 **skal bygge digital kompetanse på skolen.**

571 Koronakrisen viste behovet for et digitalt løft i skolen. Vi vil ha en skole som er fremtidsrettet og
572 ruster elevene for en digitalisert hverdag. Vi vil at alle elever skal ha lik tilgang til digitale plat-
573 tformer, nettbrett og bærbare datamaskiner.

574 Vi er opptatt av at digitale hjelpemidler skal bidra til læring. Vi vil derfor øke lærernes digitale
575 kompetanse.

576 **Noen elever har ekstra tøffe forutsetninger for å lykkes. Vi vil gi disse elevene den**
577 **kvalitetsoppfølgingen de har rett på.**

578 Vi mangler koordinert oppfølging av barn i risikofamilier. Derfor vil vi etablere møteplasser for
579 fagfolk fra barnevern, skole, barnehage og kommune der de kan jobbe med langsiktig oppfølging
580 av utsatte barn. Vi vil sikre at borteboende videregåendelever har et botilbud de har råd til. Der-
581 for vil vi ha like finansieringsordninger for elevboliger som for studentboliger.

582 **MER FRIHET I HØYERE UTDANNING**

583 Vi står overfor store utfordringer. Da øker også behovet for kunnskap. Forskning og høyere ut-
584 danning skal sette oss i stand til å løse klimakrisen, ta vare på naturen og bidra til bærekraftig
585 omstilling. Kunnskap er en viktig forutsetning for å kunne leve et trygt og godt liv i et samfunn i
586 stadig hurtigere endring.

587 Vi trenger mer fri forskning og utdanningsinstitusjoner med stor autonomi. Vi har tiltro til den
588 enkelte forskeren og ønsker oss selvstendige forskningsmiljø. Kunnskapen vi trenger, skapes
589 best gjennom å hegne om frihet, konkurranse og sterkt internasjonalt samarbeid.

590 **Vi vil at alle skal ha mulighet til å ta utdanning, og denne muligheten skal vare**
591 **livet ut.**

592 Alle skal kunne ta til seg ny kunnskap gjennom hele livet. For å oppnå det må vi sikre studenter
593 tryggere økonomi, også når de tar videreutdanning. Vi vil også øke studiestøtten opp til 1,5 av
594 grunnbeløpet i folketrygden og sikre ordninger som gir studielån til påfyll av kunnskap og kom-
595 petanseheving.

596 Vi vil legge til rette for at flere kan ta videreutdanning og få kunnskapspåfyll gjennom et langt
597 arbeidsliv. Vi vil derfor gi småbedrifter skattefradrag for å finansiere videreutdanning for bed-
598 riftens ansatte.

599 Fagskolene må styrkes for å sikre kompetansen vi trenger i arbeidslivet. Vi vil sikre flere stud-
600 ieplasser og mer stabil og enhetlig finansiering, slik at det blir mindre forskjeller i størrelsen på
601 skolepenger mellom de ulike skolene.

602 Vi har vedtatt en kompetansereform for etter- og videreutdanning. Vi vil endre finansieringssys-
603 temet for høyere utdanning slik at det blir lettere for universitetene og høyskolene å tilby kortere
604 videreutdanningsopplegg.

605 Vi kommer til å trenge flere muligheter for videreutdanning i årene som kommer. Derfor vil vi
606 etablere et nasjonalt digitalt videreutdanningstilbud med tema bruk av ny teknologi og digitale
607 virkemidler. Vi vil at kursene skal utvikles av universitets- og høyskolesektoren og være tilg-
608 jengelige for dem som ønsker å videreutdanne seg.

609 For å kunne tilby gode muligheter for etter- og videreutdanning må vi sikre et samarbeid med
610 privat næringsliv. Derfor vil vi øke støtten til bedrifter som tar inn lærlinger i videre- og etterut-
611 danning.

612 **Dagens studenter er mennesker i alle livsfaser. Vi vil gi dem større frihet i hver-**
613 **dagen.**

614 Søknadsprosessen til høyere utdanning er for standardisert og legger for stor vekt på karakter-
615 snitt. Vi vil endre dette slik at universitetene har større frihet til å vektlegge ulike karakterer og
616 opptaksformer.

617 I dag gis det søknadspoeng som tillegg for blant annet alder og fullført verneplikt. Det er lite som
618 tyder på at dette gir en mer rettferdig fordeling av studieplasser. Vi vil derfor avskaffe systemet
619 med tilleggspoeng.

620 Vi ønsker gode undervisere ved universitetene. Vi vil gi universitetene og høyskolene flere insen-
621 tiver for å vektlegge undervisning og pedagogisk kompetanse ved ansettelse av undervisere og
622 forskere.

623 Det er i dag for treg utbygging av studentboliger. Trygge og gode boliger er viktige for at stu-
624 dentene skal kunne fullføre studiene sine. For å få fart i dette vil vi heve kostnadstaket for statlig
625 tilskudd og Husbankfinansiering ytterligere.

626 Noe av det viktigste i studenters liv er tilgangen på bolig. I noen pressede boligmarkeder kan ikke
627 det private tilby tilstrekkelig antall boliger for studentene. Derfor setter vi oss som mål at 3000

628 nye studentboliger skal bygges hvert år.

629 **Vi vil gjøre høyere utdanning enda mer internasjonalt rettet. Vi vil ha flere norske**
630 **studenter til utlandet og flere utenlandske studenter til Norge.**

631 Alle studenter i Norge, også utenlandske, skal få gratis utdanning. Alle norske studenter skal få
632 mulighet til å dra minst ett semester på utveksling i utlandet. Vi vil øke finansieringen av inter-
633 nasjonal nettverksbygging og utenlandsopphold for unge forskere.

634 Vi vil tiltrekke oss flere forskere til Norge. Akademisk frihet gjør det attraktivt å forske i Norge, og
635 er med på å styrke vår konkurransekraft. Vi vil åpne for mer arbeidsinnvandring fra land uten-
636 for det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS). I tillegg vil vi innføre en ordning med
637 forskervisum for å gi flere akademikere muligheten til å arbeide i Norge.

638 I dag er det en rekke regler som innskrenker rettighetene til utenlandske studenter i Norge. Vi
639 vil gjennomgå regelverket for å gjøre det enklere for utenlandske studenter som tar en hel grad i
640 Norge, å dra på kortere utvekslingsopphold.

641 Vi vil gjøre det enklere for utenlandske borgere med utdanning fra et norsk universitet eller høys-
642 kole å jobbe i Norge etter fullført grad. I dag er det altfor mange hinder som gjør at dette blir van-
643 skelig, og at studentene forlater Norge.

644 Vi vil få flere dyktige studenter og forskere til Norge. Derfor vil vi bruke norske utenriksstasjoner
645 til å aktivt rekruttere dyktige og ambisiøse utenlandsstudenter til Norge.

646 Studenter er viktige i kampen for demokrati og menneskerettigheter. Derfor vil vi gjøre Students
647 at Risk til en permanent ordning. Den sikrer at studenter som møter hindringer på grunn av sitt
648 politiske engasjement, kan fullføre utdanningen sin i Norge.

649 **Nøkkelen til kunnskap er frihet. Derfor vil vi gi universitetene og høyskolene enda**
650 **større frihet i hverdagen.**

651 Institusjonenes autonomi er grunnleggende for å ivareta forskningens uavhengighet. Den frie
652 forskningen er viktig for ny kunnskap og rekruttering. Dette sikres best med solide grunnbevil-
653 gninger til universiteter og høyskoler. Vi vil at mest mulig forskning skal finansieres gjennom frie
654 bevilgninger og åpne forskningsprogrammer.

655 I dag mottar universitetene støtte blant annet som følge av publiserte vitenskapelige artikler. Vi
656 vil utrede mulige endringer i finansieringsmodellen slik at den også tar undervisningskvalitet og
657 forskning på det grønne skiftet inn som kriterier.

658 Vi vil trappe opp statlig støtte til forskning opp mot tre prosent av statsbudsjettet. At det er et
659 prosentmål av statsbudsjettet gjør at vi kan øke bevilgningene i økonomiske nedgangstider, til
660 forskjell fra i dag der vi bare kan bruke mer når økonomien ellers er i vekst. Økte statlige bidrag til
661 forskning må samsvare med økt støtte til forskning fra privat sektor.

662 Vi støtter opprettelsen av flere private stiftelser og fond for forskning, slik at spesielt unge
663 forskere har flere finansieringskilder. Vi vil derfor utvide gaveforsterkningsordningen som gjør
664 at private pengegaver utløser offentlig støtte til mottakeren.

665 **Vi vil satse på forskning og innovasjon.**

666 Aktiv deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid er avgjørende for å løse felles utfordringer.
667 Vi vil at Norge skal være en fullverdig deltaker i alle EUs rammeprogram for forskning og inno-
668 vasjon.

669 Klimakrisen er vår største globale utfordring, og vi vil at neste langtidsplan skal koble Norges
670 klimautslippsmål med norsk forskning og innovasjon.

671 Regjeringens «Klimakur» viser en rekke mulige løsninger for å få ned norske utslipp. Vi vil at
672 Forskningsrådet skal følge opp «Klimakur» og peke på områder der norsk forskning kan bidra til

673 å redusere utslipp av klimagasser.

674 For å løse framtidens forskningsutfordringer må vi bryte ned barrierene mellom næringsliv og
675 forskning. Derfor vil vi forsterke eksisterende felles fora.

676 Kunnskap må gjøres så tilgjengelig som mulig for alle. Vi vil gi mer åpen tilgang til forsknings-
677 resultater. Slik kan både folk og bedrifter få tilgang på offentlig finansierte forskningsresultater.

678 Det norske forskningsmiljøet i Antarktis er viktig og Norge har drevet forskningsstasjonen
679 «Troll» de siste 15 årene. Vi vil nå bygge en ny forskningsstasjon som kan erstatte «Troll».

680 **Vi satser på kvalitet og mangfold i universitet- og høyskolesektoren vår.**

681 Vi har vedtatt en Stortingsmelding om kvalitet i høyere utdanning og vil følge opp den. For oss er
682 det spesielt viktig at alle studenter skal møte kompetente forskere og forelesere.

683 Kvaliteten i universitets- og høyskolesektoren har gått opp de siste tiårene. Reformen har både
684 hevet kvaliteten og økt antall publikasjoner, men også innskrenket institusjonenes frihet til å
685 styre og regulere egen virksomhet. Dette er en balanse vi mener alltid må gå i frihetens favør.
686 Institusjonene må gis mer rom og tillit til selv å finne de beste løsningene for å forbedre studie-
687 og forskningskvaliteten.

688 **Forskning er ikke bare til for forskningens skyld. Forskning er en forutsetning for 689 innovasjon og for at vi skal kunne skape nye arbeidsplasser.**

690 Vi vil sikre mer plass til innovasjon i statlige virksomheter ved å inkludere innovasjon som krav i
691 anskaffelsesprosesser.

692 I Norge er instituttsektoren en viktig premissleverandør for kunnskapsproduksjon og innova-
693 sjon. Vi har utvidet grunnstøtten til disse instituttene og vil fortsette å være pådriver for en sterk
694 instituttsektor.

695 **Folkehøyskoler gir alle nordmenn muligheten til å lære noe nytt om seg selv og 696 samfunnet vi bor i.**

697 I dag er det et begrenset tilbud av folkehøyskoler for 16-åringer. Vi mener folkehøyskoler er en fin
698 mulighet for ungdom og vil derfor utvide utvalget.

699 Folkehøyskoler er en god måte å samle unge mennesker med forskjellig bakgrunn på. De er en
700 viktig arena for inkludering, og vi vil derfor gjøre tilbudet enda bedre for mennesker med funks-
701 jonsvariasjoner.

HVORDAN SIKRER VI ALLE MULIGHETEN TIL Å LEVE TRYGGE LIV?

703 Trygghet er en forutsetning for å leve frie og selvvalgte liv. Tryggheten i et
704 nært helsetilbud og en rettferdig rettsstat er grunnleggende for alle inn-
705 byggere. Det finnes også grupper som er spesielt utsatte i møte med stor-
706 samfunnet. Enten det gjelder asylsøkere eller barn i sårbare fortjener de
707 den samme tryggheten i hverdagen som alle andre. For oss handler trygg-
708 het om muligheten til å leve frie liv.

709 **ALLE SKAL FÅ EN TRYGG OPPVEKST**

710 **Vi vil at alle barn skal ha en trygg oppvekst, beskyttet mot vold og overgrep.**

711 Det viktigste vi kan gjøre for å forhindre vold og overgrep er forebygging. Vi vil satse på fore-
712 bygging og tidlig innsats ved å styrke samarbeidet mellom hjemmet, politi, skole, barnehage,
713 barnevern og frivillige organisasjoner. Alle må jobbe sammen for å oppnå gode resultater.

714 Kunnskapen om vold og overgrep er i dag altfor begrenset. Det hindrer oss i å avdekke og forhin-
715 dre flere tilfeller. Derfor vil vi sikre at alle barn, unge og ansatte i skole og barnehage får infor-
716 masjon om vold og overgrep.

717 **Vi vil at barn og unge som lever i sårbare situasjoner, skal bli møtt av et barnevern
718 med tid og riktig kompetanse.**

719 Vi vil gi fosterforeldre mulighet til å fylle rollen som foreldre ved å redusere byråkrati som møte-
720 plikt og rapporteringer til barnevernet.

721 Vi trenger flere fosterforeldre. Derfor vil vi øke rekrutteringen blant minoriteter. Vi vil også like-
722 stille enslige og par som vil bli fosterforeldre. For å rekruttere flere fosterforeldre må vi også
723 bedre deres rettigheter.

724 Et godt ettervern er viktig for å forebygge framtidige problemer, og vi vil derfor øke støtten til
725 ettervern i barnevernet.

726 **Vi vil sikre barn og unges rett til en meningsfull og aktiv fritid etter at skoledagen
727 er over. Derfor vil vi øke kvaliteten på skolefritidsordningene, enten det gjelder
728 SFO eller AKS.**

729 SFO/AKS skal stimulere til både lek og læring. Det er også viktig at SFO/AKS gir barna et godt
730 kreativt, praktisk og estetisk tilbud, slik som kulturskole og idrettsaktiviteter.

731 Det er i dag en utfordring at kvaliteten på SFO/AKS varierer mye fra kommune til kommune. Vi vil
732 utrede muligheter for å sikre en jevnere kvalitet på tilbudet.

733 **Vi vil at sosiale støtteordninger gir barn flere muligheter og bedre forutsetninger
734 til å leve selvvalgte liv.**

735 Barnehagen er en viktig arena for fellesskap og utvikling. Kontantstøtten innebærer at fellesska-
736 pet bidrar med økonomisk støtte for at foreldre skal kunne holde barnet sitt borte fra barnehagen.
737 Vi mener dette er feil prioritering av fellesskapets ressurser og vil avvikle kontantstøtten og er-
738 statte den med en ventestøtte for barnehageplass.

739 Vi vil øke og skattlegge barnetrygden. Slik sikrer vi at familier med lav inntekt får mer enn de gjør
740 i dag.

741 Vi vil sikre at barnetrygden holdes utenfor beregningsgrunnlaget av sosialhjelp og fjerne kom-

munenes anledning til å redusere utbetalingene til familier som mottar barnetrygd.

RETTFERDIG OG HUMAN RETTSSTAT

Politiet er samfunnets førstelinje i håndheving av rettsstaten og demokratiet. Vi vil støtte politiet i denne rollen og gi dem et klart forankret mandat.

Politirollen er en annen i dag enn for noen år siden, og utviklingen i saker som overgrep på nett, miljøkriminalitet og økonomisk kriminalitet har gitt politiet nye utfordringer. Politiet må dermed kunne rekruttere kompetanse som gjør etaten rustet til å møte slik kriminalitet. Vi vil sikre innbyggerne en trygg hverdag ved å opprettholde bemanningsnormen med to politifolk per tusen innbyggere.

Vi mener at generell bevæpning ikke skaper større trygghet i tjenestehverdagen, men at våpen skal være tilgjengelig i bilene, og skal kunne brukes i skarpe situasjoner.

Et liberalt demokratis styrke kan måles i hvordan vi behandler dem som har gjort samfunnet skade. Et liberalt svar balanserer straff og behandling.

Alle skal ha likhet for loven, også svakere grupper. Derfor vil vi øke bevilgningene til lavterskel rettshjelp og utvide rettshjelpsordningen til flere områder samtidig som vi øker inntektsgrensen for fri rettshjelp.

Vi vil at straff og soning skal føre til at lovbrøyttere kan rehabiliteres. Derfor er vi opptatt av forebygging og rehabilitering.

Vi er opptatt av et soningstilbud som gir innsatte gode forutsetninger for å endre livet sitt. Vi vil forbedre det psykiske helsetilbudet og muligheten til utdanning og omskolering.

Hjemmesoning med fotlenke kan være et godt rehabiliterende alternativ for flere straffedømte. Derfor ønsker vi å øke bruken av fotlenkesoning som alternativ til andre soningsformer.

Isolasjon er av og til nødvendig, men mest av alt skadelig for de innsatte. Derfor ønsker vi å redusere bruken av isolasjon i norske fengsler, slik at innsatte kan komme videre med rehabilitering.

Glattcelle blir brukt for mye. Vi vil redusere politiets anledning til å bruke glattcelle ved å heve terskelen og redusere antall timer mennesker kan bli holdt på slike celler.

Vi vil lovfeste at innsatte i fengsler som hovedregel ikke kan holdes mer enn 12 timer innelåst på celle per dag. Unntak fra denne regelen må gjøres etter vedtak på gitte kriterier. Dette vil bringe norsk lov i samsvar med lovene i Sverige og Danmark.

Rusavhengige lovbrøyttere trenger behandling for å kvitte seg med avhengigheten. Derfor vil vi utvide narkotikaprogrammet med domstolskontroll som et alternativ til soning i fengsel. Slik får flere rusavhengige tilbud om behandling istedenfor straff.

Færre kvinnelige straffedømte gjør at det er færre anstalter der kvinner kan sone blant andre kvinner. Derfor vil vi opprette et mer desentralisert soningsopplegg for kvinner i hele landet.

Barn skal ikke sone sammen med voksne. Ungdom skal ikke sone sammen med voksne. Det er fastsatt i FNs barnekonvensjon som Norge har ratifisert. Vi vil derfor bruke ungdomsstraff der det er mulig, men også etablere tilstrekkelig ungdomsenheter ved norske fengsler.

Det er noen grupper som er mest utsatt i møtet med politiet. Vi vil sikre at de blir behandlet med respekt og forståelse.

Sexarbeideres rettigheter står dessverre altfor svakt i dagens Norge. Vi vil fjerne sexkjøpsloven og hallikparagrafen for å gjøre sexarbeidernes hverdag tryggere.

Retten til å be om penger kan ikke avskaffes. Vi vil derfor fjerne muligheten til å innføre lokale eller nasjonale tiggerforbud.

785 **FRIHET OG TRYGGHET I NÆRE HELSETILBUD**

786 Retten til et trygt og nært helsetilbud er viktig for at alle skal ha friheten til å delta i samfunnet.
787 Alle mennesker har ansvar for egen helse. Dessverre er det ikke alle som har ressursene eller
788 kunnskapen til å ta bevisste valg på egne premisser. Vi vil gi alle muligheten til å ta mer styring
789 over eget liv. Det er god folkehelse å gi et godt helsetilbud i alle livsfaser.

790 Selv i verdens rikeste land har vi ikke bunnløse ressurser. Kombinasjonen av en aldrende be-
791 folkning og utviklingen av stadig dyrere behandlingsalternativer gjør at riktige prioriteringer er
792 avgjørende. Forebyggende helsearbeid som gjør at vi unngår å måtte behandle, er derfor kjernen
793 av vår helsepolitikk.

794 Det beste helsetilbudet oppnås i samspill mellom offentlig, privat og ideell sektor og som er godt
795 lokalt forankret. Oppnår vi det, kan vi levere et godt tilbud som gir flere friheten til å leve livet på
796 egne betingelser.

797 Dårlige levekår, fattigdom og dårlige boforhold skaper dårlig helse. Derfor er en viktig del av
798 folkehelsearbeidet å redusere sosial ulikhet.

799 **Vi vil gi alle tilgang på gode og nære helsetjenester.**

800 En kompetent fastlege som følger pasientene over tid, er best for pasienten, men alle må ha reell
801 tilgang til sin egen fastlege. I dag er det gratis å gå til fastlegen for mennesker under 16 år. Vi vil
802 utvide dette tilbudet til 20 år slik at vi reduserer antall unge mennesker som vegrer seg for lege-
803 besøk fordi de ikke har egen inntekt.

804 Vi vil at helsetjenester skal være så nært pasienten som mulig. Derfor vil vi jobbe for et medis-
805 insk forsvarlig desentralisert akuttilbud innen indremedisin, generell kirurgi, ortopedi og føde-
806 tjenester.

807 Norske sykehus har blitt mer effektive, og det er ikke lenger like stor forskjell på behandlingstil-
808 budet fra sted til sted. Det er positivt, men har også ført til at helsepersonell bruker mer tid på
809 rapportering og byråkrati. Dette er spill av ressurser.

810 Vi vil gi pasienten et mer individuelt tilpasset tilbud. Pasienten skal ikke møte unødvendig
811 byråkrati, og overgangen fra lokalt helsetilbud til sykehusene skal være sømløs. Vi vil gjennom-
812 føre en utredning av den framtidige organiseringen av våre sykehus for å sikre gode og nære
813 tilbud.

814 Vi vil at pasienten skal oppleve møtet med helsetjenesten som én tjeneste, uavhengig av hvem
815 som leverer og betaler tjenesten. Derfor må sykehus og kommunale helsetjenester samarbeide
816 tettere. Vi vil gi kommunen en større rolle i helsefelleskapene, som er møteplasser mellom kom-
817 munene og sykehusene. Vi vil sikre lokal forankret ledelse på alle landets sykehus.

818 **Vår psykiske og fysiske helse henger sammen og må likestilles.**

819 Vi må trappe opp arbeidet med psykisk helse. Psykiske plager er like reelle som somatiske proble-
820 mer, og vi må sikre at en større andel av helsebudsjettene brukes på psykisk helsetilbud.

821 Vold og overgrep fører til angst, depresjoner og psykiske lidelser. Derfor prioriterer vi å finansiere
822 opptappingsplanen for barn og unges psykiske helse og opptappingsplanen mot vold og over-
823 grep mot barn.

824 Overgangen til voksenlivet gjør oss sårbare. Derfor vil vi bygge ut både forebyggende og behan-
825 dlende tilbud til ungdom og studenter.

826 I dag brukes tvang for mye innen psykisk helsevern. Vi vil derfor redusere tvangsbruken. I stedet
827 vil vi styrke behandlingstilbudet. Vi er opptatt av å finne løsninger der pasienten i størst mulig
828 grad er med på å bestemme behandlingsformen.

829 Vi vil også utvide antall behandlingsplasser for psykisk syke, spesielt for å forebygge selvmord.
830 For å oppnå dette vil vi også øke legevakttjenestens kompetanse innen psykiatri.

831 Helserehabilitering er viktig for å kunne delta i samfunnet igjen. Vi må opprettholde behovet for
832 spesialisert rehabilitering samtidig som vi videreutvikler det eksisterende rehabiliteringstilbudet
833 i kommunen.

834 Veteraner som har tjenestegjort i skarpe oppdrag, møter altfor ofte utfordringer når de kommer
835 hjem, både fysisk og psykisk. Vi vil styrke helsevesenets tilbud til denne gruppen som har spesi-
836 elle behov, og som ikke deles av andre samfunnsgrupper. Vi vil sikre veteranenes klageadgang
837 gjennom utvidelse av Forsvarets Ombudsmannsordning.

838 **Vi ser på forskning, innovasjon og bioteknologi som nøkler til framskritt.**

839 Mobile helseløsninger, som helseapper, måleinstrumenter og selvtester styrker helsetilbudet. Vi
840 vil legge til rette for å bruke slike apper i forbindelse med opptrening og rehabilitering hjemme.

841 Medisinsk forskning og fremskritt gir oss nye behandlingsmuligheter, og vi vil derfor ha løpende
842 evalueringer av bioteknologiloven. Vi vil tillate at genterapi brukes til å forebygge og behandle
843 mindre alvorlige sykdommer, dersom behandlingsrisikoen er lav. Vi vil at genterapi bare skal
844 brukes for å løse sykdomsutfordringer.

845 Et barns tilknytning til sine omsorgspersoner skjer på mange måter. Felles gener er ikke av-
846 gjørende. Vi vil derfor åpne for at infertile kvinner eller par skal kunne få barn ved samtidig egg-
847 og sæddonasjon (embryodonasjon). Vi vil tillate regulert altruistisk surrogati i Norge og sørge
848 for juridisk vern av barn født av surrogatmor i utlandet. Vi vil også etablere klare rettigheter for
849 surrogatmor.

850 Vi vil legge godt til rette for en trygg svangerskapsomsorg og vil gjennomgå kriteriene for fos-
851 terdiagnostikk for å avdekke alvorlig arvelig sykdom og utviklingsavvik. Vi vil senke terskelen for
852 hvem som kan benytte seg av genetiske undersøkelser av befruktete egg. I tillegg vil vi tillate å
853 lagre eggstokkvev, egg og sæd på ikke-medisinsk grunnlag, så lenge det betales av brukeren.

854 **Rusavhengighet skal alltid møtes med omsorg, behandling og verdighet.**

855 Liberal rusomsorg tar utgangspunkt i den enkelte rusavhengiges situasjon. Rusavhengighet har
856 en rekke skadelige fysiske og psykiske virkninger. Vi må forhindre og lindre dem ved å gjøre veien
857 til hjelpeapparatet så kort som mulig. Derfor mener vi at avkriminalisering for besittelse av min-
858 dre mengder narkotika til eget forbruk er så viktig. Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) må
859 videreføres, men ordningen må i større grad skje på brukernes premisser.

860 Prøveordningen med heroinassistert behandling (HAB) må gjøres permanent som et tilbud for
861 dem med tyngst rusavhengighet. Vi vil tilby kvinner med alvorlig alkoholavhengighet gratis
862 langtidsvirkende prevensjon. Vi vil også følge opp avkriminalisering med en opptrappingsplan
863 som gir økt kompetanse og bemanning i primærhelsetjenesten. Den bør dels være øremerket og
864 dels søkbar for kommunene.

865 Hvert år dør nærmere 300 mennesker av overdoser. Krigen mot narkotika har feilet. Den har trag-
866 iske følger for både individer og samfunn verden over. Vi er opptatt av å redusere illegal omset-
867 ning og kriminalitet. Samtidig vil vi bevisstgjøre rekreasjonsbrukere om skadevirkninger. Derfor
868 følger vi med på den internasjonale utviklingen og vurderer alternative løsninger for å redusere
869 antall overdoser.

870 Forbud fører til at lettere stoffer blir lett tilgjengelig og er en døråpner inn i kriminelle miljøer
871 og til tyngre narkotiske stoffer. Vi vil redusere skadevirkningene gjennom streng regulering og
872 helsehjelp.

873 **Vi vil gi barn og unge bedre seksualitetsundervisning**

874 I en kultur preget av likestilling blir alle mennesker respektert og føler seg trygge uavhengig av
875 blant annet kjønn, seksuell orientering og funksjonsvariasjon. Friheten til å uttrykke seksuell
876 identitet og kjønnsuttrykk og leve ut sin seksuelle orientering er et kvalitetstegn ved et liberalt
877 samfunn. Vi vil ha en bred tilnærming til seksualitetsopplæring slik at barn og unge opplever
878 skolen som en trygg arena for å lære om kropp og helse, integritet og grensesetting, lyst og

879 mangfold.

880 **Vi vil gi eldre mer frihet til å velge egne behandlingsveier.**

881 De aller fleste ønsker å bo hjemme så lenge som mulig, og det vil vi legge til rette for.

882 Alle skal ha et eget rom på sykehjem, men der partnere med behov for helsehjelp vil bo sammen,
883 må de få anledning til det.

884 Alle skal føle seg trygge ved livets slutt, ha en hånd å holde i og bli behandlet av fagfolk med spe-
885 sialkompetanse uansett om man velger å dø hjemme eller på sykehus. Vi vil styrke de palliative
886 tjenestene for alle aldersgrupper.

887 **FRIHET STOPPER IKKE VED NORGES LANDEGRENSER**

888 **Aldri før har flere mennesker i verden vært på flukt fra krig, klimaforandringer,**
889 **nød og elendighet. Menneskerettighetene opphører ikke ved landegrensene, og vi**
890 **mener alle mennesker på flukt har rett til beskyttelse.**

891 Vi skal bidra med hjelp i nærområdene der mange har flyktet, vi skal ta imot kvoteflyktninger
892 som blir fordelt gjennom FN og sørge for at de som søker asyl i Norge, blir behandlet på en human
893 måte.

894 De som kommer til Norge, skal få sine asylsøknader behandlet på en skikkelig måte. De som har
895 behov for beskyttelse, skal få opphold, samtidig som de som ikke har et slikt behov, raskt skal få
896 reise til hjemlandet sitt.

897 **Vi vil føre en liberal og human asyl- og innvandringspolitikk som tar vare på dem**
898 **som har behov for beskyttelse.**

899 Flyktningsspørsmål løses best gjennom internasjonalt samarbeid. FNs rolle er avgjørende. Vi vil
900 bidra til å styrke FNs høykommissær for flyktninger sin stilling og bidra til aksept rundt deres
901 anbefalinger. Derfor vil vi at Norge skal ligge i forkant og som en hovedregel legge seg på den
902 linjen som er foreskrevet av Høykommissæren.

903 Vi mener det er uansvarlig å sende mennesker tilbake til land der de risikerer å bli utsatt for krig,
904 dødsstraff, tortur, forfølgelse eller annen umenneskelig og nedverdiggende behandling.

905 Mange land er så preget av svake offentlige institusjoner eller svært høye ankomsttall at de ikke
906 makter å behandle asylsøknader. Vi vil ikke at flyktninger skal sendes tilbake til slike land.

907 **Barn er spesielt sårbare, og barn på flukt har et særskilt behov for beskyttelse.**
908 **Det er grunnen til at vi alltid setter barnas beste først i asylspørsmål.**

909 Når asylsøknader behandles, skal barnas beste alltid veie tyngst.

910 Derfor vil vi gi permanent opphold til barn med reelt beskyttelsesbehov som flykter alene til
911 Norge. Vi vil at barnevernet skal ta omsorgsansvaret for de barna det gjelder.

912 Alle barn har rett til en utdanning, uansett hva slags oppholdsstatus de har. Derfor vil vi sørge for
913 at alle barn og unge i Norge har rett til barnehage, grunnskole og videregående utdanning.

914 I dag blir utvisning brukt i altfor mange straffesaker der hensynet til barnas beste tilsier noe an-
915 net. Derfor vil vi vurdere om det er andre straffereformer som heller kan brukes, slik at barnas beste
916 ikke svekkes.

917 **Mennesker på flukt skal også sikres grunnleggende rettigheter i Norge. I møte**
918 **med offentlige myndigheter skal sårbare mennesker blir møtt med respekt og**
919 **forståelse.**

920 Alle skal ha frihet til å bo og leve med familien sin så sant det er mulig. Derfor vil vi gjøre det
921 enklere å søke om og få innvilget familiegjenforening. I dag er det også en tidsbegrensning for
922 flyktninger om å søke familiegjenforening uten å måtte betale et omfattende gebyr. Vi vil derfor
923 redusere gebyret kraftig slik at flere kan gjenforenes med sine familiemedlemmer.

924 Grunnforutsetningen for å kunne bidra til samfunnet er god helse. Papirløse flyktninger bør der-
925 for få rett til grunnleggende helsehjelp, slik alle andre grupper i Norge har.

926 I dag kan midlertidige oppholdstillatelser trekkes hvis forholdene endrer seg i hjemlandet til
927 asylsøkere. FN rapporterer jevnlig om hvilke land som kan betraktes som trygge for retur. Vi vil
928 endre denne praksisen slik at en oppholdstillatelse ikke kan trekkes på bakgrunn av slike en-
929 dringer. Dette vil gi forutsigbarhet og trygghet til en utsatt gruppe.

930

**HVORDAN GIR VI ALLE
FRIHETEN TIL Å DELTA I
SAMFUNNET?**

931 **Arbeidsplass, skole og høyere utdanning er viktige arenaer der menne-**
932 **sker lever ut sine drømmer og ambisjoner. Men så lenge noen grupper blir**
933 **stående utenfor resten av samfunnet, hjelper det lite om de har formell**
934 **tilgang på arbeidsmarkedet og utdanningssystemet. Vi vil gi alle friheten til**
935 **å delta i samfunnet vårt på lik linje. Det gjelder om du lever med en funks-**
936 **jonsvariasjon, tilhører en minoritetsgruppe eller har lav inntekt, om du er**
937 **rusmisbruker eller asylsøker. Uten tilgang på kultur og idrett blir livet fat-**
938 **tig. Uten reelle muligheter til å være med på å utforme politiske avgjørelser**
939 **er friheten din begrenset. Vi vil at alle skal ha friheten til å delta på lik linje.**

940 **ET MER FLEKSIBELT ARBEIDSMARKED SOM** 941 **GIR ALLE EN SJANSE**

941 Arbeid gir oss økonomisk frihet og muligheten til å utvikle oss som mennesker og medborgere. Vi
942 bidrar til fellesskapet, til egen og andres velstand. Samtidig lærer vi nye ferdigheter og blir kjent
943 med nye mennesker. Egen inntekt gir oss frihet til å leve selvvalgte liv.

944 Vi vil at flest mulig skal få ta del i arbeidslivet. Vi vil bygge et system som gir deg trygghet og
945 fleksibilitet i hverdagen. Arbeidsmarkedet og arbeidshverdagen forandrer seg. Delingsøkonomi-
946 mien gjør at vi får flere oppdragsgivere og mer fleksibel arbeidsdag. Det er fint, men krevende for
947 noen. Vi trenger et system som gir rom for mer skreddersydde løsninger som passer den enkelte.
948 Samtidig har trygghet i arbeidslivet en viktig egenverdi.

949 **Vi vil gi flere muligheten til fast stilling. Vi vil ha mer fleksibilitet, men ikke på be-**
950 **kostning av tryggheten mange finner i faste stillinger.**

951 Vi var for endringer i arbeidsmiljøloven som avgrenset varigheten av midlertidige stillinger i pri-
952 vat sektor. Offentlig sektor er mer stabil enn privat, men også her er det en utfordring at altfor
953 mange går ufrivillig lenge i midlertidige stillinger. Vi vil derfor stramme inn på hvor lenge man
954 kan være midlertidig ansatt i offentlig sektor, slik som vi gjorde i privat sektor.

955 **Arbeidslivskriminalitet stjeler fra fellesskapet og skaper mer utrygghet for van-**
956 **lige arbeidstakere. Vi vil at alt arbeid skal skje innenfor klart definerte lovlige**
957 **rammer.**

958 Vi har etablert nye sentre for å bekjempe arbeidslivskriminalitet. Vi vil styrke dem slik at misbruk
959 og kriminelle handlinger blir avdekket tidligere.

960 Mangel på informasjon er fortsatt en stor utfordring i møte med arbeidslivskriminalitet og sosial
961 dumping. Derfor vil vi gi forbrukerne mer informasjon slik at de kan unngå å engasjere useriøse
962 aktører som bryter norske arbeidsvilkår.

963 For at et seriøst arbeidsliv skal fungere, trenger vi varslere. Vi vil gjøre det så enkelt og sikkert
964 som mulig for varslere å stå fram om lovstridig eller uetiske forhold i arbeidslivet. Vil derfor endre
965 arbeidsmiljøloven for å styrke varslereens stilling.

966 **Gode resultater oppstår i samarbeid mellom flere parter. Derfor er vi opptatt av at konflikt-**
967 **nivået i norsk arbeidsliv skal være lavt.**

968 Venstre var initiativtaker til hovedavtalen, som senere utviklet seg til det moderne trepartssa-
969 marbeidet. Trepartssamarbeidet mellom stat, arbeidsgiver og arbeidstaker er hovedgrunnen til
970 at vi har lavere konfliktnivå om lønnsforhandlinger og andre arbeidsvilkår i Norge enn i andre

971 land.

972 Vi setter organisasjonsfriheten høyt og vil verne om den. Det er positivt at arbeidstakere og ar-
973 beidsgivere organiserer seg for å styrke egne interesser og samarbeider for å løse samfunnsut-
974 fordringer. Vi støtter opp om løsninger de tre partene er enige om, som et godt alternativ til of-
975 fentlig regulering og kontroll. Vi mener organisasjonsfrihet er avgjørende og er opptatt av at du
976 som arbeidstaker skal kunne organisere deg i den organisasjonen der du føler deg mest hjemme.
977 Samtidig vil vi sikre grunnleggende rettigheter for alle i sitt yrkesliv, også for dem som ikke er
978 medlem av organisasjoner.

979 I dag får du skattefradrag for å være medlem av en fagforening. Vi vil opprettholde fagforenings-
980 fradraget på dagens nivå.

981 **Ny teknologi gir oss mange nye muligheter og arbeidsformer. Den reduserer kost-**
982 **nader og øker utvalg av produkter og tjenester. Den kobler arbeidstaker og arbe-**
983 **idsgiver med tjenester og varer for kunder. Det gjør livet vårt enklere og mangfol-**
984 **det større. Vi er positive til en velregulert delingsøkonomi.**

985 Sosiale rettigheter varierer i dag mellom vanlige arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende og
986 enkeltmannsforetak. Koronapandemien viste oss at behovet for trygghet eksisterer i alle grup-
987 per, og vi vil derfor nedsette et utvalg som skal se på sosiale rettigheter for selvstendige og kom-
988 me med forslag til større grad av likebehandling.

989 Teknologien gjør det mulig for stadig flere å jobbe hjemmefra. Vi vil legge til rette for mer frivillig
990 bruk av hjemmekontor og en mer fleksibel arbeidsdag for dem som ønsker det.

991 I delingsøkonomien, der kunde og leverandør kobles sammen gjennom en digital løsning, må alle
992 aktører levere norske arbeidsvilkår på lik linje med mer tradisjonelle næringsaktører.

993 **Det viktigste velferdstiltaket er å gi flere muligheten til å delta i arbeidslivet. Vi vil**
994 **ha et arbeidsliv som er fleksibelt nok til å passe for folk med ulike forutsetninger.**

995 Vi vil fortsette uførereformen slik at den graderte uføretrygden gjør det enklere å kombinere
996 deltidsarbeid med uføretrygd. Hensikten med det er å gi uføretrygdete en kobling til arbeidslivet
997 som gjør at de kan komme seg ut i fullt arbeid.

998 Vi vil gjøre det enklere for unge mennesker å komme inn i arbeidslivet igjen ved arbeidsledighet.
999 Vi vil derfor vurdere om det offentlige skal støtte bedrifter som ansetter unge arbeidsledige, med
1000 lønnstilskudd.

1001 Vi vil at færrest mulig unge skal gå på arbeidsavklaringspenger. Derfor vil vi heller intensivere
1002 arbeidsrettede tiltak i NAV for denne gruppen. De skal få en hyppigere og bedre oppfølging enn i
1003 dag.

1004 I dag finnes det en rekke ulike satser for arbeidsavklaringspenger og sykelønn. Vi ønsker et sys-
1005 tem der alle blir behandlet mest mulig likt, og vil derfor utrede muligheter for jevnere satser på
1006 tvers av ulike ytelser som arbeidsavklaringspenger og sykelønn.

1007 **Arbeidslivet er for alle, og vi vil at alle skal ha muligheten til å delta etter evne.**

1008 Venstre innførte tredelt foreldrepermisjon for å sikre større grad av likestilling mellom foreld-
1009 rene. Vi vil opprettholde denne ordningen slik at begge foreldre får 15 uker hver, mens 16 uker
1010 fordeles fritt.

1011 Retten til foreldrepermisjon skal være individuell, og derfor vil vi at far skal få selvstendig oppt-
1012 jenningsrett til farspermisjon og adopsjonspermisjon.

1013 Det offentlige har en viktig rolle for å sikre inkludering av mennesker med funksjonsvariasjoner
1014 eller hull i CV-en. Vi vil gi flere mennesker med funksjonsvariasjoner jobbmuligheter i det offen-
1015 tlige.

1016 Vi trenger både kvinner og menn i alle mulige bransjer og stillinger. Derfor vil vi fortsette med å
1017 endre norske stillingstitler slik at de blir mest mulig kjønnsnøytrale.

1018 **Vi blir alle eldre, og i dag lever vi lenger og holder oss friskere enn alle generas-**
1019 **jonene før oss. Det finnes mange ulike måter eldre kan bidra til samfunnet på, og**
1020 **vi vil at de skal ha den muligheten.**

1021 Pensjonsreformen har lagt opp til at pensjonsalderen heves i takt med økt forventet levealder.
1022 Vi vil fortsette reformen slik at folk kan stå lenger i arbeidslivet. Dagens system innebærer også
1023 en del yrker med lavere pensjonsalder. I dag har noen yrkesgrupper svært lav pensjonsalder. Det
1024 gjelder for eksempel forsvar, politi, brann- og redningstjeneste. Vi vil avvikle ordningen med
1025 særaldersgrenser. I tillegg vil vi oppheve 85-årsregelen som gir rett til å ta ut pensjon inntil tre
1026 år før aldersgrense dersom summen av alder og opptjeningstid er mer enn 85 år. Denne regelen
1027 vil vi erstatte med en ordning hvor enkelte arbeidsoppgaver fortsatt har en naturlig aldersgrense.
1028 Det vil bare gjelde noen få oppgaver, og ikke hele sektorer som i dag.

1029 Flere vil i dag jobbe også etter at de når pensjonsalder. Derfor vil vi sikre at de også dekkes av
1030 trygdesystemet på lik linje med yngre arbeidstakere.

1031 **For å sikre et trygt og fleksibelt arbeidsmarked med muligheter for alle må NAV**
1032 **gjennomføre en frihetsreform som gir etaten mer frihet til å formidle arbeid, sam-**
1033 **tidig som vi strømlinjeformer stønadsutbetalingene.**

1034 Vi vil gi folk raskere og bedre oppfølging hos NAV ved å redusere saksbehandlernes oppgaver in-
1035 nenfor rapportering og standardiserte utbetalinger.

1036 Vi vil gi NAV lokalt og regionalt større rom til å finne løsninger som passer best for den enkelte
1037 bruker. Vi vil at kontorene skal måles på resultater, ikke metoder. Mer metodemangfold vil også
1038 gi kontorene mulighet til å lære av hverandre.

1039 Målstyring gir NAV-kontorene mer tid og ressurser til å få folk i arbeid og mindre til å aktivisere
1040 brukere gjennom ulike tiltak.

1041 **KULTUR OG IDRETT SKAL VÆRE ÅPENT FOR ALLE**

1042 All kultur er ytringer. Et åpent og liberalt samfunn legger til rette for alle ytringsformer. Kultur
1043 binder oss sammen og gir livet mening.

1044 Kulturen skal være tilgjengelig for alle, den skal favne både bredt og smalt. Vi vil at flere skal
1045 kunne skape kultur, slik at tilbudet til hvert enkelt menneske blir større. Det skal bli enklere og
1046 tryggere å satse på kultur og idrett, og vi trenger både topp og bredde.

1047 Kulturarven og språket former oss som enkeltmennesker, men også som fellesskap, nasjonalt,
1048 regionalt og lokalt. Vi vil ha sterke kulturinstitusjoner og et fritt kulturfelt som blomstrer, det vil
1049 gi oss et mangfoldig tilbud med mange forskjellige ytringer.

1050 **Vi vil gjøre det enklere og tryggere å være kunstner.**

1051 Vi mener at ingen urettmessig skal tjene på andres åndsverk. Det er et viktig samfunnsgode at det
1052 skapes og investeres i norsk kunst og kultur, og at det som produseres, kan gjøres tilgjengelig for
1053 alle. Den som skaper et åndsverk, skal ha vern mot misbruk og skal sikres rimelig vederlag for sitt
1054 bidrag.

1055 Det skal lønne seg å støtte opp om kulturlivet. Vi vil stimulere til giverglede og sikre kulturen flere
1056 ben å stå på. Vi vil derfor øke grensen på skattefradrag for private givere til frivillige organisas-
1057 joner til 500 000 kroner, og for næringslivsgaver til 5 millioner kroner.

1058 Kunstnerøkonomien blir til i samspill mellom staten og markedet. De statlige kunstnerstipen-
1059 dene er en av de viktigste måtene å sikre kunstnernes økonomiske hverdag på. Vi vil derfor øke
1060 antall stipend innen samtlige sjangre, og vil vi at stipendene skal prisjusteres årlig.

1061 Det tar tid å slå seg opp som kunster. Vi vil derfor sikre at Innovasjon Norges støtteapparat også er
1062 tilpasset kulturnæringer i en etableringsfase, ikke bare tradisjonelle oppstartsbedrifter.

1063 Vi vil støtte norskspråklige musikere. Derfor vil vi legge til rette for mer bruk av publiseringsstøtte
1064 for mer norsk musikk og vil videreføre krav om bruk av norsk musikk i NRK og andre allmennk-
1065 ringkastere.

1066 **Enten vi går på festival, teater, bibliotek eller museum: Kulturinstitusjoner er til**
1067 **for alle. Vi vil sikre bredde og mangfold i kulturtilbudet ditt.**

1068 Kulturinstitusjonene, kulturhus, samfunns- og grendehus, og digitale tjenester binder landet
1069 sammen og skaper unike kulturmiljø i hele landet. Vi etablerte støtteordningen for regionale kul-
1070 turbygg og vil fortsette å styrke ordningen i neste stortingsperiode.

1071 Kulturskolene og Den kulturelle skolesekken skal sikre et mangfoldig tilbud for barn og unge.
1072 Derfor vil vi gi kulturskolene større frihet til å bestemme egne satsingsområder. Vi vil videreut-
1073 vikle kulturskolene som inkluderingsarenaer som forebygger utenforskap og vi vil styrke samar-
1074 beidet mellom kulturskolen og grunnopplæring i grunnskolen og på videregående.

1075 Bibliotekene har de siste årene gått gjennom en transformasjon som gjør at de i dag leverer et
1076 førsteklasses digitalt tilbud. Vi vil øke utviklingsmidlene til bibliotek og skolebibliotek for å bygge
1077 videre på denne utviklingen.

1078 **Idrett gir frihet og tilhørighet. Vi vil at alle skal få muligheten til å drive med den**
1079 **idretten eller fysiske aktiviteten de selv brenner for.**

1080 Pengespill skal i minst mulig grad føre til avhengighet. Vi vil at overskudd fra pengespillmarkedet
1081 i Norge skal gå til samfunnsnyttige formål og frivillig sektor.

1082 Dataspill og e-sport er i vekst, og unge spillere trenger møteplasser og mer anerkjennelse. Vi vil
1083 derfor tilby e-sport som eget valgfag. E-sporten mangler i dag lokaler, og vi vil derfor stille flere
1084 offentlige bygg til rådighet for e-sportsamlinger. E-sportdeltakere får ikke idrettsvisum for å
1085 delta på turneringer i Norge. Vi vil endre denne regelen slik at de defineres som idrettsutøvere
1086 med rett til visum.

1087 **Over halvparten av oss er engasjert i ulike former for frivillig arbeid. Vi verdsetter**
1088 **mangfoldet og vil gjøre det enda enklere å bli frivillig.**

1089 Frivillig arbeid er limet i lokalsamfunnet og en kilde til personlig utvikling. Vi vil legge til rette for
1090 flere møteplasser og lokaler til kulturarbeid for frivillige.

1091 Innsatsen til de frivillige organisasjonene utgjør en stor verdi. Vi vil derfor forenkle registre-
1092 ringsordninger og rapporteringskrav til frivillige organisasjoner. Vi vil også trappe opp moms-
1093 kompensasjonsordningen for frivillige lag, slik at de får dekket alle sine momsutgifter.

1094 **Kulturarven setter oss i stand til å se sammenhenger i vårt eget liv. Vi vil gi alle**
1095 **den muligheten.**

1096 Norge har et ansvar for å sikre rettighetene og kulturen til urfolk og nasjonale minoriteter i eget
1097 land. Derfor vil vi prioritere støtte til deres uttrykksformer og sikre dem gode vilkår.

1098 Kulturinstitusjonene blir et spleiselag mellom private gaver, billettinntekter og offentlig støtte.
1099 Når staten deltar med støtte, må også kommunale og private aktører øke sitt bidrag. Vi vil gi sek-
1100 toren flere ben å stå på ved å styrke gaveforsterkningsordningen og øke de nasjonale utvikling-
1101 smidlene.

1102 For å bevare flere kulturmiljø må vi kompensere kulturminneierne. Derfor vil vi sikre eksis-
1103 terende støtteordninger under Kulturminnefondet og fylkeskommunene. Vi vil innføre skatte-
1104 fradrag for vedlikeholds- og restaureringskostnader for å hjelpe eierne til å ta vare på våre felles
1105 kulturmiljø.

1106 Kirkene er bærere av historie og tradisjon, tilhørighet og identitet, og derfor må vi ta vare på dem.
1107 Vi vil etablere et eget vedlikeholdsfond innen 2030 for å sette i stand verneverdige og fredete
1108 kirkebygg og andre kulturbygg av nasjonal verdi.

1109 **Språk er formidler, identitet og ytring i ett. Vi vil gi rom for språkmangfold og et**
1110 **språktilbud tilpasset deg som individ.**

1111 Det offentlige må bruke et klart og godt språk som alle kan forstå. Derfor vil vi arbeide med klar-
1112 språk i alle offentlige sammenhenger.

1113 Det er en demokratisk rett å få uttrykke seg på sitt eget språk og i egen målform. Vi vil sikre
1114 nynorsk enda bedre gjennom å øke antallet studieplasser på NRK Nynorsk mediesenter. Vi vil
1115 bidra til flere lydbøker, spill og filmer for barn på nynorsk.

1116 Den språklige kraften blir til av dem som bruker språket, men også av offentlige institusjoner.
1117 Nynorsk og bokmål er likestilte språkformer. Vi vil satse mer på nynorsk som skriftspråk og vil og
1118 styrke språkarbeidet i Nordisk Råd.

1119 Vi skal fremme og videreutvikle alle minoritetsspråk i Norge: samisk, kvensk, romani, romanes
1120 og tegnspråk.

1121 Lesing fremmer demokrati, dannelse og kritisk refleksjon og er med på å utvikle kunnskapsnas-
1122 jonen Norge. Derfor har vi et ansvar for at det også i framtiden blir skrevet, oversatt og utgitt
1123 bøker på norsk. Vi ønsker et bredt litteraturutvalg på norsk, og vi vil opprettholde et mangfold i
1124 bokhandelen. Vi mener det er viktig med en bokavtale og foreslo en ny avtale i 2018.

1125 **VI FEIRER MANGFOLD OG INKLUDERER ALLE**

1126 Alle mennesker har rett til å velge hvordan de vil leve sitt liv. Mangfold og inkludering handler om
1127 å sikre alle mennesker deres rettigheter uavhengig av forutsetninger og bakgrunn.

1128 Vi vil ha et samfunn som sikrer at alle mennesker opplever frihet til å bestemme over eget liv,
1129 trygghet og like muligheter i samfunnet, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orien-
1130 ting, alder, etnisitet, religion og kjønnsidentitet.

1131 **Vi vil gi alle, også minoriteter, et godt skole- og fritidstilbud.**

1132 Vi har fått gjennomslag for gratis kjernetid i barnehagen for familier med dårlig råd. Nå vil vi ut-
1133 vide denne til også å omfatte gratis kjernetid på skolefritidstilbudene SFO/AKS.

1134 Skolen er den viktigste integreringsarenaen vi har. Derfor må elever som ikke kan norsk, få tilbud
1135 om tolk når de begynner i en vanlig skoleklasse. Vi vil gi dem dette tilbudet mens de lærer seg
1136 norsk.

1137 Det er avgjørende at alle barn får tatt del i undervisning og lek på likt grunnlag. Vi vil derfor ikke
1138 la foreldre frata barna friheten til å delta på skoleaktiviteter basert på religiøs overbevisning.

1139 Familier der foresattes forutsetninger gjør at barna er ekstra utsatt, trenger mer oppmerksomhet
1140 fra det offentlige. Vi vil derfor etablere egne innsatsgrupper i skolehelsetjenesten som kan følge
1141 opp slike familier.

1142 **På tross av høy sysselsetting i Norge står mange nyankomne innvandrere fra**
1143 **lavinntektsland utenfor arbeidslivet. Overgang fra utdanning til arbeid er vanske-**
1144 **lig for mange, og vi vil gi alle muligheten til å delta i arbeidslivet.**

1145 Lediggang er frustrerende og demotiverende. Derfor vil vi gi asylsøkere og ureturnerbare flyk-
1146 tninger midlertidig arbeidstillatelse og aktivitetsplikt. Slik kan de bidra til fellesskapet mens de
1147 venter på at asylsøknadene deres blir behandlet.

1148 Deltakelse i arbeidslivet er det viktigste virkemiddelet for integrering. Derfor vil vi etablere en
1149 prøveordning der arbeidsgiver mottar et integreringstilskudd. Det er et alternativ til å finansiere

1150 arbeidstakerens deltakelse på introduksjonsprogrammet, som skal gi nyankomne flyktninger
1151 grunnleggende språkkunnskaper og forståelse for samfunn og arbeidsliv i Norge.

1152 Etternavnet ditt har i dag altfor mye å si for om du blir kalt inn til jobbintervju eller ikke. Vi vil
1153 derfor innføre anonyme søknader til offentlige sektor, slik at du får jobben med bakgrunn i kval-
1154 ifikasjonene dine, ikke etternavnet eller tilhørigheten din.

1155 I dag finnes det tilbud som gjør at flyktninger som ikke har fullført et studium for å bli sykepleier
1156 eller lærer, kan ta resten av studiet i Norge. Vi vil utvide denne ordningen til å omfatte flere ut-
1157 danninger.

1158 **Vi vil bedre samarbeidet mellom offentlige, private og ideelle aktører for å kunne**
1159 **gi dem som trenger det, helsehjelp og forebygge diskriminering og negativ sosial**
1160 **kontroll.**

1161 Vi vet at underliggende helseutfordringer kan gjøre det vanskelig for sårbare asylsøkere å bli en
1162 del av lokalsamfunnet sitt. Vi vil derfor innføre tidlig kartlegging av slike helseutfordringer for
1163 dem.

1164 Helse er en forutsetning for å kunne leve frie liv. Vi vil at papirløse flyktninger skal ha rett til gra-
1165 tis grunnleggende helsehjelp, på lik linje med norske borgere.

1166 Vi vil støtte frivillig arbeid mot sosial kontroll og styrke rettsvernet for mennesker som blir utsatt
1167 for tvangsekteskap og illegitime ekteskap.

1168 Vi vil kartlegge omfanget av og problemet med negativ sosial kontroll i Norge. Vi vil gi flere til-
1169 gang til ordningen med minoritetsrådgivere.

1170 Vi vil styrke politiets arbeid med å forebygge sosial kontroll, og æresvold må bli straffet hardere
1171 enn i dag.

1172 **Vi vil at alle skal ha retten til å bestemme over egen hverdag. Funksjonsvariasjon**
1173 **skal ikke hindre aktiv deltakelse, adgang til utdanning eller arbeidsliv.**

1174 For oss handler ikke dette om helsehjelp, men om likestilling, likeverd og en rettighetsfestet fri-
1175 het til å bestemme over eget liv. Derfor vil vi ta FN-konvensjonen om rettighetene til personer
1176 med nedsatt funksjonsevne (CRPD) inn i Grunnloven.

1177 Det er viktig for oss at personer med funksjonsnedsettelse selv bestemmer over egen hverdag, og
1178 da også over den praktiske hjelpen de får. De skal selv bestemme hvem som skal assistere dem og
1179 når, hva assistentene skal hjelpe dem med.

1180 Universell utforming sikrer frihet og muligheter for alle. Brukerstyrt personlig assistent (BPA),
1181 tolketjeneste, digital og fysisk tilrettelegging er avgjørende for at alle kan delta. Vi vil derfor at
1182 alle som har rett til BPA, skal få tilstrekkelig antall assistenttimer og selv bestemme hva den
1183 støtten skal innebære.

1184 Brukerne skal være sjefen. Derfor vil vi at familie eller nærstående skal kunne lede assistanseord-
1185 ningen på vegne av eller i samråd med den med funksjonsvariasjon selv.

1186 Det samme gjelder i samfunnslivet. Vi vil derfor at personer med funksjonsnedsettelse skal kunne
1187 delta aktivt i utformingen av tilbud, tjenester, lovgivning og politikk som berører deres hverdag.

1188 Mennesker med funksjonsvariasjoner er store ressurser for samfunnet, men kan trenge ekstra
1189 oppfølging for å komme inn på arbeidsmarkedet. Vi vil øke utvalget av kvalifiserende tiltak og
1190 legge til rette for flere statlige opplæringsstillinger.

1191 Muligheten til å ta en utdanning er noe mange tar forgitt i Norge. Det er dessverre ikke en selvfølge
1192 for alle. Derfor vil vi satse på tegnspråk i lærerutdanningene, slik at flere skoler kan tilby et godt
1193 tegnspråkbasert undervisningsopplegg.

1194 Det er ikke bare lærerne som trenger mer kunnskap om tegnspråk. Vi vil utvide tilgangen til
1195 tegnspråk som valgfag, andrespråk og fremmedspråk.

1196 **Alle skal få elske den man vil, og alle skal kunne delta i samfunnslivet på like**
1197 **vilkår. Det gjelder alle, uavhengig av seksuell legning, kjønnsuttrykk eller kjønns-**
1198 **sidentitet.**

1199 Vi vil ikke definere mennesker inn i et todelt kjønnsrollemønster de ikke kjenner seg igjen i. Der-
1200 for vil vi innføre en tredje kjønnskategori.

1201 I dag varierer helsetilbudet til mennesker med ulikt kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet for mye
1202 avhengig av hvor du bor i landet. Vi vil derfor lage nasjonale retningslinjer som sikrer et grunn-
1203 tilbud for alle i hele landet.

1204 **ET ÅPENT OG DEMOKRATISK SAMFUNN MED Plass TIL ALLE**

1205 I Norge står demokratiet sterkt. Sammen med USA har vi verdens eldste fungerende grunnlov.
1206 Vi vil forsvare og styrke det liberale demokratiet. Allmenn stemmerett, ytringsfrihet, organisas-
1207 jonsfrihet og trosfrihet er grunnleggende liberale rettigheter. I Norge er disse rettighetene godt
1208 forankret. I mange land svekkes de. Vi vil forsvare disse rettighetene nasjonalt og internasjonalt.

1209 **Makten skal ligge hos individet. Vi er derfor opptatt av å styrke enkeltmenneskets**
1210 **rettigheter i møtet med storsamfunnet.**

1211 Ungdommen er de som må leve med de beslutningene som fattes i dag. Vi mener at 16-åringer bør
1212 få lov til å stemme i alle valg, nasjonalt, regionalt og kommunalt.

1213 Vi vil bekjempe all diskriminering, rasisme, totalitære holdninger og innsnevring av demokratiske
1214 holdninger. Slike holdninger skal møtes med åpenhet, men det skal fortsatt være forbudt med ra-
1215 sistiske ytringer.

1216 I dag får ulike trossamfunn ulik finansiell støtte fra staten. Vi mener at alle individers valg av tro-
1217 og livssyn er likeverdig og vil derfor også likestille støtten til ulike religioner.

1218 Demokratiske rettigheter gjelder for alle, men ikke alle kjenner sine egne rettigheter. Derfor vil vi
1219 gjøre demokrati til et større tema i introduksjonsprogrammet for mennesker som er nye i Norge.
1220 Vi vil også gjøre mer kunnskap tilgjengelig på forskjellige minoritetsspråk.

1221 I dag er det en rekke begrensninger på butikkens åpningstid som gjør at du ikke kan handle når
1222 du vil. De har heller ikke lov til å selge sterkøl eller vin i butikk. Vi mener dette er unødvendige
1223 begrensninger og vil derfor tillate søndagsåpne butikker og salg av sterkøl og vin i butikk.

1224 **Vi er opptatt av lokaldemokratiet og vil ha åpne og sterke kommuner.**

1225 Vi har alltid vært en sterk forsvarer for kommunalt selvstyre, desentralisering av makt, folkelig
1226 deltakelse i styringen av samfunnet og begrensning av statens rolle.

1227 En forutsetning for mer kommunal frihet er at kommunene får bestemme mer over egne inntek-
1228 ter og utgifter. Når kommunene får større frihet til å hente inn egne inntekter, har de også en
1229 større frihet til å innføre egne ordninger. Vi vil derfor at kommunene fortsatt kan avgjøre om de
1230 ønsker eiendomsskatt.

1231 Vi vil også at statlige overføringer til kommunen skal skje på en måte som legger så lite føringer
1232 som mulig. Vi vil redusere bruken av øremerking og heller styrke kommunenes frie inntekter.

1233 Nærhet til offentlige tjenester er viktig for innbyggerne. Vi støtter etableringen av «Statens Hus»
1234 i flere større distriktskommuner, der statlige kontorer kan samles og gjøres lettere tilgjengelig
1235 for innbyggerne.

1236 I dag finnes det også nasjonale regler som begrenser salg av alkohol på offentlig sted, og som
1237 reduserer kommunens frihet til å bestemme egne skjenke- og salgstider. Vi mener begge saker er

1238 spørsmål som bør avgjøres lokalt og vil derfor fjerne disse begrensingene.

1239 **Norge er et så langstrakt land at vi trenger tre folkevalgte nivå. Vi vil spre makt og**
1240 **gjøre politiske prosesser mer åpne.**

1241 Vi mener at borgerne og mediene skal ha innsyn i hvordan folkevalgte organer og administrasjon
1242 arbeider og fattet beslutninger. Derfor vil vi innføre et lobbyregister, en oversikt over hvordan
1243 organiserte interesser påvirker politiske prosesser.

1244 Vi vil gi flere tilgang til å følge politiske møter. Derfor vil vi at flere møter fra fylkestingene og
1245 kommunestyrene skal strømmes.

1246 **Frie medier er grunnsteinen i alle åpne og demokratiske samfunn. Journalistikk**
1247 **skaper debatt og meningsutveksling og rustet oss til kritisk tenking. Vi vil ruste**
1248 **mediene for en ny hverdag.**

1249 I dag kan domstoler stoppe bruk av materiale på norske nettsider med den begrunnelse at ma-
1250 terialet er beskyttet under opphavsretten. Vi mener at en slik beskyttelse er en utfordring for
1251 ytringsfriheten og vil derfor begrense domstolenes mulighet til å innskrenke fri meningsytring
1252 på denne måten.

1253 Mediene har en viktig og samfunnskritisk funksjon. Derfor må mediestøtten være forutsigbar.
1254 Vi vil videreføre innovasjonsordningen for digital medieutvikling og øke tilskuddet til medier på
1255 minoritetsspråk som kvensk og samisk.

1256 Medieselskaper som produserer nyheter for et norsk marked, skal alle skatte til Norge. Stadig
1257 flere henter nyhetene sine fra aktører som Facebook og Google, men disse skatter lite til Norge.
1258 Vi vil at Norge skal gå foran og være en pådriver internasjonalt for rettferdig skattlegging av te-
1259 knologiselskaper.

1260 For oss er det viktig at alle skal ha tilgang på en god lokalavis. Vi vil støtte lokalaviser som tar
1261 overgangen fra papirformat til elektronisk format. Dagens distribusjonsordning for aviser går ut
1262 i 2023, og vi vil utrede en ny modell som gir alle et godt lokalt nyhetstilbud.

1263

HVORDAN SIKRER VI PERSONVERNET VÅRT I EN DIGITAL HVERDAG?

1264 **Personvern handlet tidligere mest om å beskytte personlig informasjon til**
1265 **enkeltmennesker eller grupper. Trusselen mot personvernet i dag er mye**
1266 **større enn som så. Nye gigantiske datasett avslører adferd og meninger i**
1267 **en hel befolkning. Vi gir daglig fra oss store mengder data som viser hva vi**
1268 **liker, hvem vi snakker med, hvor vi beveger oss, og hva vi mener. Vi gjør**
1269 **dette fordi datadrevet teknologi har gjort hverdagen vår enklere. Det er**
1270 **positivt. Vi vil ikke tilbake til en analog verden. Men hvordan sikrer vi per-**
1271 **sonvernet i en digital hverdag?**

1272 **DIGITALISERING SOM STYRKER PERSONVERNET**

1273 **Målet med digitaliseringen av offentlig sektor er å gjøre borgernes møte med of-**
1274 **fentlige tjenester så enkelt som mulig.**

1275 For å oppnå disse målene vil vi lage en digital langtidsplan etter modell av Nasjonal transportplan
1276 (NTP) som gir retning og en bedre oversikt over store digitale investeringsbehov.

1277 **Vi vil at hver person skal eie sine egne data og selv bestemme hvem**
1278 **som skal ha tilgang til dem.**

1279 For oss er det avgjørende at lover og regler ivaretar innbyggernes rettigheter, og at det offentlige
1280 ikke selv samler inn og lagrer slike data utover det som er strengt nødvendig.

1281 Vi vil ruste myndighetene til å oppdage og motvirke ytre makters påvirkning av vårt demokrati
1282 gjennom digitale kanaler. Vi vil sikre at bruk av informasjonskryptering, kryptografi, ikke skal
1283 reguleres. Vi vil at norske myndigheter skal jobbe mot regulering eller internasjonale forbud.

1284 Alle har rett til et privatliv, også på sosiale medier. Barn er særlig utsatt. Det er foreldrene som må
1285 ta personvernansvar for barna. Vern av barns digitale privatliv må styrkes, samtidig som forel-
1286 dres ytringsfrihet ivaretas.

1287 **Teknologiutviklingen går i et rasende tempo. Vi vil at den skal komme alle innbyg-**
1288 **gere til gode. Løsningene må bidra til mer, ikke mindre personvern.**

1289 Store multinasjonale selskap eier de digitale plattformene vi bruker mest i dagliglivet. De samler
1290 daglig inn enorme mengder informasjon om oss. Vi vil øke den offentlige kunnskapen om denne
1291 databruken og vi vil styrke Forbrukertilsynets holdningsskapende arbeid.

1292 Kunstig intelligens kan benyttes for å skape økonomisk vekst, bekjempe helse- og klimautfor-
1293 dringer, men også i krigføring. Kunstig intelligens kan dessuten eliminere tungvinte og kjedelige
1294 oppgaver i saksbehandling både i offentlig og privat sektor. Den kan bidra til likebehandling og
1295 synlighet i beslutningsprosesser og redusere køer i søknadsprosessene. Vi mener derfor at Norge
1296 trenger en nasjonal strategi for kunstig intelligens som regulerer den på en god måte.

1297 Mye i vår digitale hverdag bestemmes gjennom algoritmer. Det gjelder for eksempel persontil-
1298 passet reklame som vi får på internett. Alle eier sine egne data, og vi vil at alle skal ha en rett til å
1299 se hvorfor en algoritmebeslutning har ført til et forsøk på å påvirke deg. Vi mener også at det må
1300 være mulig for brukeren å få endret altfor rigide «algoritmebeslutninger».

1301 Blokkjeder er trygge og etterprøvbare måter å lagre informasjon på, slik at det fremgår hvem
1302 som har redigert denne informasjonen og når. Bruk av blokkjeder vil redusere forfalskninger og
1303 kriminalitet og samtidig skape nye og interessante arbeidsoppgaver med tilhørende næringsliv

1304 og forvaltning. Derfor vil vi gjøre det enklere å etablere og drifte datasentre som fremmer bruk av
1305 blokkjedeteknologien.

1306 **Framtiden er digital. Derfor vil vi sikre alle tilgang til raskt og stabilt internett. For**
1307 **at folk skal ha friheten til å bestemme hvor de selv skal bosette seg, må vi sikre at**
1308 **det digitale tilbudet er like bra i hele landet.**

1309 Bredbånd blir vanligvis bygd ut på grunn av etterspørsel som dekkes av en leverandør. Derimot
1310 finnes det områder som trenger bedre dekning, men der det ikke er et åpenbart inntektsgrunnlag
1311 for utbygging. Der vil vi at staten skal sikre alle husstander god og rask internettilkobling, gjen-
1312 nom tilskudd til fiber og mobilteknologiutbygging.

1313 **Vi mener at alle mennesker har rett på et rom som bare er sitt, og at**
1314 **det skal tungtveiende grunner til for å drive med overvåking av norske**
1315 **innbyggere.**

1316 Vi sier derfor nei til all form for digital masseovervåking av elektronisk kommunikasjon mellom
1317 norske innbyggere.

1318 Barn og unges personvern er ekstra sårbart. Vi vil gjennomføre en gjennomgang av de læring-
1319 sprogrammene som brukes i skolen for å sikre at den informasjonen som brukes om elevene,
1320 benyttes med foresattes samtykke.

1321 Vi vil heve terskelen før politiet får bruke skjulte tvangsmidler, slik at de bare brukes i de al-
1322 ler mest alvorlige sakene. Dette gjør vi for å sikre personvern og rettssikkerhet for alle. Skjulte
1323 tvangsmidler er for eksempel telefonavlytting, videoovervåking eller skjult ransakelse.

1324 Vi var imot innføringen av lengre lagring av IP-adresser. IP-adresser er datamaskinen sin elek-
1325 troniske adresse. Nå som lagring allerede er vedtatt av et bredt flertall av partiene vil Venstre
1326 kjempe for at lagringen blir mindre inngripende i folks privatliv.

HVORDAN SIKRER VI VELFERDSSAMFUNNET FOR FRAMTIDEN?

1328 Velferdssamfunnet er fundamentet for vårt frie samfunn. Velferdssamfun-
1329 net støtter oss når vi snubler. Velferd gir oss tryggheten til å satse, ta risiko
1330 og forfølge våre drømmer. Derfor er den så viktig. I dag er vi det landet i
1331 vesten med høyest offentlig pengebruk per innbygger. Samtidig blir vi eldre.
1332 Framover vil vi i mindre grad kunne lene oss på inntekter fra Oljefondet.
1333 Fondets verdi vil trolig flate ut. Det vil tvinge fram tydeligere prioritering-
1334 er. Færre arbeidstakere og flere pensjonister vil utfordre velferdssamfunnet
1335 vårt. Vi vil forsvare velferdssamfunnet. Da må vi reformere det.

1336 **MER ANSVARLIG PENGEBRUK**

1337 **Frihet for alle gjelder ikke bare dem som bor i Norge i dag, men også for framtidige**
1338 **generasjoner. Derfor må vi bruke pengene våre på en mer fornuftig og ansvarlig**
1339 **måte enn i dag.**

1340 Vi trenger mer tjenesteyting og mindre administrasjon. Vi vil erstatte dagens avbyråkratiserings-
1341 reform med krav om å effektivisere forvaltning og administrasjon gjennom digitalisering. Gevin-
1342 sten fra digitalisering skal brukes på bedre tjenestetilbud.

1343 Finansieringen av velferdstjenester har økt i takt med behovene i befolkningen. Men vi kan ikke
1344 fortsette denne veksten. Statens utgifter kan ikke vokse raskere enn resten av fastlandsøkono-
1345 mien.

1346 Sykefravær kan være en stor belastning både for dem som er syke og for samfunnet. Norge har
1347 verdens mest generøse sykelønnsordning og verdens høyeste sykefravær. Derfor vil vi innføre en
1348 moderat egenandel i sykelønnsordningen. Samtidig vil vi vurdere å redusere arbeidsgiverperi-
1349 oden mot at arbeidsgiver betaler en liten andel etter at den er over. Dermed blir insentivene til å
1350 få langtidssyke tilbake i arbeid bedre, både fra arbeidsgivers og arbeidstakers side.

1351 Ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) har gått fra å være en målrettet ordning som skulle
1352 treffe sliterne i arbeidslivet, til å bli en generell tilleggspensjon for arbeidstakere over 62 år som
1353 har tariffavtale og hvor staten tar minst en tredjedel av kostnadene. Hvis AFP skal videreføres bør
1354 det være som en ren avtale mellom arbeidstaker og arbeidsgiver uten statlig bidrag. Vi vil derfor
1355 avvikle det statlige bidraget til AFP.

1356 I dag har vi en regel som sier at vi maksimalt kan bruke tre prosent av overskuddet fra Oljefon-
1357 det i hvert års budsjett. Det er viktig at vi holder tilbake pengebruken i gode tider, slik at vi kan
1358 gjøre nødvendige investeringer under en krise. Vi vil derfor redusere handlingsregelen fra 3 til 2,5
1359 prosent av verdien av fondet ved utgangen av kalenderåret.

1360 Mindre penger å bruke må også ha en innvirkning på offentlige byggeprosjekter, særlig på det
1361 sentrale Østlandet. Vi vil derfor redusere og nedskalere nye store statlige byggeprosjekter. Vi vil
1362 også innføre en ordning med «design to cost» i flere store statlige byggeprosjekter. Det betyr at
1363 kostnadsrammen legges først, og at utbyggingen må tilpasses den rammen.

1364 Vi må sørge for at vi får mer igjen for fellesskapets midler. Private og ideelle aktører som utfor-
1365 drer og konkurrerer med offentlige tjenester, bidrar til innovasjon og finner nye måter å løse
1366 oppgavene på. Vi vil slippe til andre tjenestetilbydere på flere områder der fylkeskommunen eller
1367 kommunen i dag har enerett. Slik kan vi få mer igjen for pengene.

1368 Staten er i dag fortsatt deleier i mange virksomheter. Vi ønsker en statlig eierskapspolitikk som
1369 først og fremst sikrer at viktige bedrifter beholder sine hovedkontorer i Norge. Det samme gjelder
1370 bedrifter med en viktig strategisk rolle for norske samfunnsfunksjoner. I andre selskaper ønsker
1371 vi derimot at staten skal redusere sin eierandel slik at private investorer kan fylle denne rollen.

1372 For å redusere Norges finansielle klimarisiko bør staten redusere eierskapet på norsk sokkel og i
1373 Equinor.

1374 **HVORDAN LØSER VI 1375 INTERNASJONALE 1376 UTFORDRINGER SAMMEN?**

1375 I dag er den frie verdensordenen truet. Globale markeder og teknologiut-
1376 vikling forandrer vår verden fra dag til dag. Det skaper nye vinnere og ta-
1377 pere. Klimaendringer fører allerede til flere internasjonale naturkatastro-
1378 fer. Utfordringene er for store til at vi kan løse dem nasjonalt. De gamle
1379 internasjonale organisasjonene er ikke strukturert for å håndtere en hverd-
1380 ag med nye stormakter, mektige internasjonale selskaper og et mangfoldig
1381 trusselbilde. Markeder lukkes, og internasjonale institusjoner svekkes. Au-
1382 toritære ledere i Kina og Russland misbruker systemet for egen vinning, og
1383 det står dårlig til med internasjonale avtaler.

1384 Russlands annektering av Krim-halvøya var startskuddet for en endret sik-
1385 kerhetsoppfatning i Norge. Det gir nye sikkerhetsutfordringer Norge må
1386 møte.

1387 **INTERNASJONALT SAMARBEID**

1388 Venstre er partiet for internasjonalt samarbeid og kampen for menneskerettigheter og frihet.
1389 Vi mener det krever en sterk regelbasert verdensorden med internasjonale institusjoner som
1390 kan håndtere utfordringene i en globalisert tidsalder. Frihet, demokrati, rettsstat og en sosial
1391 markedsøkonomi er den sikreste veien mot internasjonal fred og sikkerhet. Vår internasjonale
1392 politikk skal henge sammen med alle andre politikkfelt, og målet skal være å fremme mennes-
1393 kerettigheter globalt.

1394 **Menneskerettighetene er universelle. Vi vil kjempe for menneskerettighetene in-**
1395 **ternasjonalt og gjøre det vi kan for at flere skal kunne leve liv i frihet.**

1396 Vi vil se mer forpliktende samarbeid internasjonalt for å fremme menneskerettigheter. Det
1397 viktigste verktøyet for å oppnå dette er FNs bærekraftsmål, en liste med 17 mål som alle FNs
1398 medlemsland har blitt enige om skal nås innen 2030. Derfor vil vi jobbe for at Norge når sine egne
1399 nasjonale mål.

1400 Norge er et lite land, og vi mener at vi oppnår mest i samarbeid med andre. Vi mener at Norge også
1401 bør være tydelige på at brudd på menneskerettighetene ikke kan aksepteres. Måten vi fremmer
1402 menneskerettigheter internasjonalt på, vil variere, men vi vil alltid sette menneskerettigheter
1403 foran andre hensyn.

1404 Menneskerettigheter er truet i dagens Europa. Hviterussland, Polen og Ungarn er alle eksempler
1405 på det. Vi vil derfor jobbe for å styrke Europarådet, den europeiske menneskerettighetskonvens-
1406 jonen og den Europeiske menneskerettighetsdomstolens betydning.

1407 I USA har de innført en lov som tillater sanksjoner rettet mot utenlandske individer i utenlandsk
1408 tjeneste som har forbrutt seg mot menneskerettighetene. Vi vil jobbe for at Norge innfører tils-
1409 varende lovgivning, slik at de som begår menneskerettighetsbrudd, straffes.

1410 Oljefondet er først og fremst et redskap for å sikre det norske folks felles formue. Fondet skal ikke
1411 være en aktør i norsk utenrikspolitikk, men er likevel en viktig premissleverandør for fellesver-
1412 diene våre og således en politisk aktør. Vi vil at Oljefondet skal forvaltes på en forsvarlig måte,
1413 men med tydeligere holdninger som gjenspeiler seg i investeringer både når det gjelder land og
1414 bedrifter knyttet til skatteparadis, skatteflukt, okkuperte områder, klimaendringer og mennes-
1415 kerettigheter.

1416 Vi mener at Norge og norske bedrifter har et ansvar for å fremme menneskerettigheter internas-
1417 jonalt. Vi vil at staten aktivt skal bruke sin rolle for å fremme denne bevisstheten i norske bedrift-
1418 er. Vi vil bekjempe bruken av skatteparadiser og arbeide for forpliktende samarbeid på tvers av
1419 OECD for å håndtere aggressiv skatteplanlegging og skatteunndragelse.

1420 Vi er spesielt opptatt av at Norge skal bedre vilkårene for menneskerettigheter i Europa. Derfor
1421 mener vi at norske EØS-midler i hovedsak skal brukes til å støtte opp under menneskerettigheter
1422 og spesielt retten til å leve i en rettsstat.

1423 **Verden blir et bedre sted gjennom internasjonalt samarbeid. Vi skal bidra til et**
1424 **regelstyrt internasjonalt samfunn der mennesker skal kunne handle og reise så**
1425 **fritt som mulig.**

1426 Vi vil at Norge skal gå i bresjen for internasjonalt samarbeid ved å levere på de internasjonale
1427 forpliktelsene vi påtar oss.

1428 Vi vil at FN skal være verdens viktigste internasjonale samarbeidsarena. Derfor vil vi endre sam-
1429 mensetningen av FNs sikkerhetsråd slik at flere av dagens stormakter får en permanent plass i
1430 rådet. Vi vil også myke opp vetoretten slik at enkeltland ikke kan blokkere viktige avgjørelser over
1431 tid.

1432 Vi trenger globale regler for handel. Derfor er det viktig at vi får liv i Verdens handelsorganisasjon
1433 (WTO). Vi går derfor inn for å reformere beslutningsmekanismene i WTO for å gi utviklingsland

1434 en større rolle i denne organisasjonen.

1435 Vi vil redusere antall atomstridshoder i verden og bidra til mer sikkerhet rundt eksisterende
1436 våpensystemer. Vi vil prioritere Norges innsats for å styrke eksisterende avtaler der atomvåpen-
1437 statene også er parter. Vi mener at atomvåpen bør forbys på lik linje med kjemiske og biologiske
1438 våpen, og vi mener Norge bør signere og ratifisere FNs forbud mot atomvåpen. Målet på sikt bør
1439 være en forpliktende forbudsavtale som inkluderer alle dagens atommakter.

1440 **Vi vil at Norge skal bli tryggere gjennom nærmere samarbeid med våre venner og**
1441 **allierte i Europa, Norden og Nord-Amerika.**

1442 Vi mener at alle internasjonale militæroperasjoner som hovedregel skal være sanksjonert av FN.
1443 Vi mener verden har en forpliktelse til å intervenere for å forhindre grove brudd på mennesker-
1444 etthetene.

1445 Vi ønsker at Norge sammen med våre europeiske allierte skal bidra mer for å ivareta sikkerheten
1446 i Europa og i våre nærområder. Vi vil at Norge skal strekke seg for å bidra til FN- og NATO-ledete
1447 operasjoner.

1448 Sammen står vi sterkere. Derfor vil vi øke nordisk forsvarssamarbeid, både ved å dele kapasiteter
1449 og ved å intensivere felles øvelsesaktivitet.

1450 NATO skal være en allianse av demokratier, og vi vil derfor at Norge skal jobbe for at alle med-
1451 lemmer skal leve opp til prinsippet om demokrati og frihet. Vi vil ta en tydelig rolle i NATO for å
1452 prioritere menneskerettigheter, gjensidig nedrustning og demokrati.

1453 Norge blir stilt til ansvar for bruk av norske våpen internasjonalt. Derfor ønsker vi oss et strengt
1454 og forutsigbart regelverk, underlagt streng parlamentarisk kontroll.

1455 Vi vil ikke at Norge skal eksportere våpen eller flerbruksmateriell som kan brukes til å undertryk-
1456 ke egen befolkning eller bryte folkeretten. Dette gjelder også for norsk forsvarsmateriell eksport-
1457 ert til andre NATO-land.

1458 **Vi vil få mer ut av bistandssatsingen ved å spesialisere og konsentrere utviklings-**
1459 **midlene til færre land og færre formål.**

1460 Bistand skal bidra til at land kan stå på egne ben. Derfor vil vi prioritere midler til tiltak som frem-
1461 mer rettsstat og et effektivt og rettferdig skattesystem.

1462 Vi mener at frihet også handler om likestilling. Derfor er vi opptatt av at norsk utviklingsstøtte
1463 bidrar til likestilling. Vi ser også at veien til frie liv går gjennom muligheten til utdanning og ar-
1464 beid. Derfor vil vi at Norge skal satse mer på utdanning og næringsutvikling i de landene som
1465 mottar norsk støtte.

1466 Vi ser at klimaendringer øker behovet for akutt nødhjelp. Vi ønsker derfor at Norge skal bidra i
1467 henhold til FNs anbefalinger for å sikre nødhjelp til dem som trenger det mest.

1468 Norsk utviklingsstøtte er mest effektiv når alle sider av norsk politikk bidrar til å dra i samme
1469 retning. Vi vil derfor samordne regjeringens arbeid i mottaksland bedre ved å sette forpliktende
1470 mål til samarbeid på tvers av sektorer, slik at vi i fellesskap oppnår FNs bærekraftmål.

1471 **Vi vil at Norge skal ha et troverdig forsvar som kan bidra til vår egen og våre al-**
1472 **liertes sikkerhet.**

1473 Etter Russlands annektering av Krim endret sikkerhetssituasjonen seg for Norge. Denne endrin-
1474 gen krever et sterkere nærvær, spesielt i nordområdene.

1475 Nøkkelen til norsk sikkerhet er tett samarbeid med våre allierte. Vi vil derfor øke antall allierte
1476 øvelser i Norge, slik at vi blir flinkere til å operere sammen.

1477 For at det skal være mulig, må vi gjøre det lettere for allierte å øve i Norge. Vi vil derfor bygge ut

1478 infrastrukturen som trengs for at allierte kan forflytte sine styrker til Norge.

1479 Vårt viktigste bidrag til NATO er gjennom vår rolle i nordområdene. Vi vil derfor øke norsk militær
1480 tilstedeværelse i Nord-Norge.

1481 Vi vil utdype det europeiske samarbeidet. Uavhengig av Norges medlemskap vil vi at Norge skal
1482 samarbeide nært med sine europeiske partnere i viktige internasjonale spørsmål.

1483 EØS-avtalen er livsviktig for norsk næringsliv, og vi vil jobbe for å opprettholde og styrke avtalen.

1484 Klimasaken er for stor til at ett enkelt land kan løse den alene. For Norge er EU vår nærmeste
1485 partner i å redusere utslipp, og vi mener at vi skal bidra sterkere til EUs prosesser for å få fart på
1486 det grønne skiftet.

1487 Migrasjon og flyktningpolitikk er et annet område der vi mener det må europeiske løsninger til.
1488 Vi vil innføre et felles system der EUs yttergrenser er sikret, og der flyktninger som ankommer til
1489 Europa, blir fordelt på en rettferdig måte.

1490 En mer usikker globalisert verden gjør at vi må finne sammen med våre naboer. Vi mener at Norge
1491 bør jobbe nærmere sammen med EU for å forsterke forsvarssamarbeidet. Vi vil derfor at Norge
1492 skal ta del i EUs forsvarsfond, som utløser mer penger til felles prosjekter i forsvarsindustrien.

1493 **NORGES SPESIELLE ROLLE I NORDOMRÅDENE**

1494 Det er viktig for Norge at det bor folk i nord. Vi vil sikre grunnlaget for et voksende folketall i nord
1495 gjennom utbygging av infrastruktur og en sterkere satsing på kunnskap og utdanning. Samarbei-
1496 det med lokalbefolkningen på begge sider av grensen mellom Russland og Norge er positivt, og vi
1497 vil bidra til å opprettholde dette samarbeidet.

1498 Nordområdene er Norges viktigste satsingsområde, enten det gjelder klima- og miljøsamarbeid,
1499 sikkerhetspolitikk, mineralutvinning eller turisme. Russland og Kinas økte interesse for Arktis
1500 gjør at Norge også må forsterke sin tilstedeværelse.

1501 Vi vil at de arktiske statene skal samarbeide godt, og at samarbeidet i Arktis skal bidra til avspen-
1502 ning. NATO er Norges forsvarsallianse, og vi mener det er viktig at alliansen har fokus på sikker-
1503 het i nordområdene.

1504 Klimaendringer og økt aktivitet i nordområdene gjør at vi må satse mer på sikkerhet og beredskap.
1505 Vi ønsker å samarbeide nærmere med de andre arktiske statene på dette området og dermed øke
1506 beredskapen i nordområdene.

1507 Norsk suverenitet på Svalbard er avgjørende for norsk nordområdepolitikk, og vi vil bygge videre
1508 på denne. Vi vil legge til rette for fornybar energibruk på Svalbard og øke forskningsaktiviteten. Vi
1509 vil også sette strenge krav til bærekraftig utvikling og sikre større mangfold og lokal forankring i
1510 næringslivet på Svalbard.

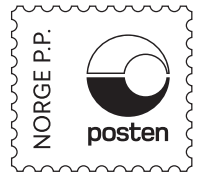
Avsender:

Bypost

Returadresse:

VENSTRE

Møllergata 16, 0179 Oslo

VENSTRE